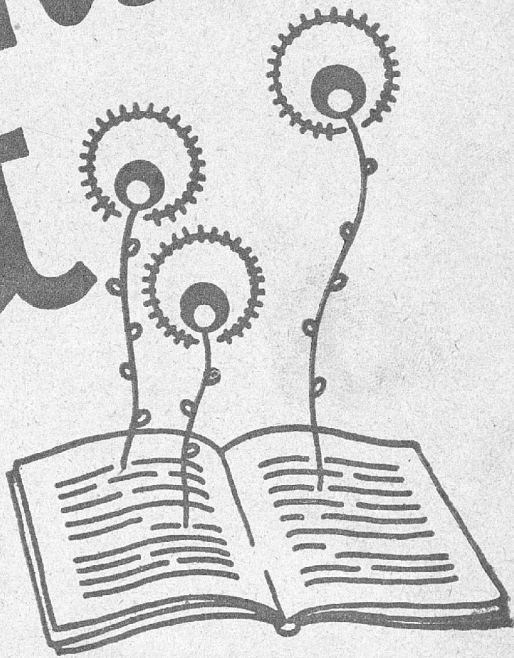

7-8
Zenski
svet

L. XI.
julij-avgust 1933

SLATINSKE TABLETE ZA HUJSANJE

so sestavljene iz zdravnih mineralnih soli in neškodljivih, toda zelo učinkovitih praškov in ekstraktov zdravnega rastlinstva. Vse to izbrane sestavine delujejo jako poživljajoče na človeški organizem, ne vsebujejo nikakih škodljivih snovi in so tako za nemoteno delovanje srca, ledvic in ostalih organov popolnoma neškodljive.

Dietetične slatinske tablete za hujšanje odstranjujejo na najprimernejši in edino priporočljivi način vse, posebno pa neprijetne in nelepe zunanje znake čezmerne debelosti, razkrajajo in raztope preobilno mast na telesu, podbradku, vratu, trebuhu, stegnih, bokih, trebušni mreni, čreva, ledvicah itd.

Abnormalna teža telesa prične postopoma padati, telo postane prožno, ves organizem pridobi na svežosti, elastičnosti in mladostnem občutku.

Težina Vašega telesa se zmanjša tekem 1 leta za 8 do 14 kg.

Dietetične slatinske tablete za hujšanje dobite v vseh lekarnah, in sicer doza s 100 tabletami za Din 48.—, velika z 200 tabletami za Din 74.—, kjer jih pa ne bi dobili, se obrnite direktno na proizvajalca:

Lekarna Mr. L. BAHOVEC
Ljubljana, Kongresni trg

Vsak začetek je težak

Podarite svojemu otroku tubo zobne paste Chlorodont in ščetko za zobe Chlorodont. Pokažite mu nato kako se zobje pravilno čistijo, kako jih treba s ščetko drgniti vodoravno in navpično, odzuneč in odznotraj. Tako ga učite, čim bo znal ščetko samostojno uporabljati. Samo oni dobi dobro zobovje, ki ima zdrave mlečne zobe. Tuba Din. 8.—, velika tuba Din. 13.—

Za otroke - samo Chlorodont!

ŽENSKI SVET

JULIJ-AVGUST 1953

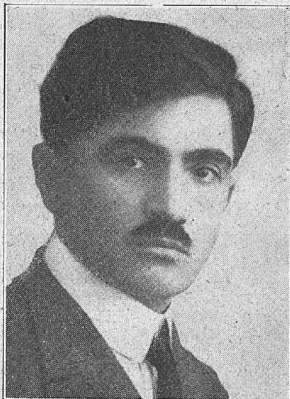
LJUBLJANA

LETO XI - 7-8

ŽENA V SODOBNI SLOVENSKI LITERaturi

France Bevk: Muke gospe Vere

Angela Vodetova

Med slovenskimi pisatelji gotovo najbolje pozna žensko dušo najodličnejši predstavnik slovenske pripovedne literature med Primorci — Francé Bevk. Nobeden od naših pisateljev ni s tolikim poglobljanjem prisluhnil snovanju ženske duše, nobeden s tako intuitivnim razumevanjem ne razločuje psihološke strani ženskega življenja, njegovih tajnih vzmeti, ki koreninijo deloma v njeni prirodi, deloma v tradiciji.

Ženska, kakor jo običajno vzame France Bevk kot predmet svojega umetniškega oblikovanja, nikakor ni pojava, katere usodo odredjajo predvsem zunanji momenti, povzročeni po nujnosti družbenega presnavljanja. Torej ni izrazito

sodobna ženska pojava kot produkt socialnega dogajanja — kakoršnih nam pa slovenska literatura dosedaj itak ni pokazala — temveč je predvsem izraz onih sil, ki koreninijo v prvi vrsti v psihološki in biološki zakonitosti ženske narave, ter šele posredno prihajajo v poštev tudi socialne neizbežnosti. Vendar pa radi tega Bevkove ženske kreacije niso prav nič manj sodobne, saj prav tako oblikovanje, ki ima svoje osnove v človeški naravi, more biti v vsakem času sodobno, da je le okvir dovolj spretno podan.

To velja do neke mere za vse Bevkove tipe, vendar za ženske bolj kakor za moške. V tem smislu ga prav posrečeno karakterizira France Koblar: „Bevk jim (svojim junakom) vceplja usodno neizprosnost, ki izhaja iz dveh človeških pravil, iz nebrzdane erotičnosti in iz temnega pohlepa po zemlji. Vse to je v veliki meri sad pisateljeve žive domišljije in osebne nemira. — Tako je Bevk najizrazitejši oblikovavec teme v človeku in časa, ko se je zlo razpaslo, da hoče pogoltniti svet. Zakaj? Ker je izginila svetost in nedotakljivost življenja. Ta misel pisatelja tako priklepa nase, da ne gleda v prihodnost in ne oblikuje novega človeka.

zakaj zelo značilen je pisateljev pogled na vse življenje. Tak mu je bil svet tudi pred stoletji in tak bo tudi naprej. V človeku se skriva satan, se poigra z njim, kadarkoli more. In preznačilno se sklepajo vse take zgodbe. Smrt glavne osebe zaključuje samo eno življenje — za njo utegnejo priti podobni ljudje, tudi v njih se vzbudi, kar so jim v dušo zarodili predniki. — Ta človeška tragika, ki se poraja iz same temne nature, sega v psihologijo demoničnosti in Bevk je pri nas njen najizrazitejši oblikovavec.“ (F. K. Dom in svet, 4/1933.)

Prav iz te „temne nature“ se porajajo muke gospe Vere. V tej knjigi prihaja do izraza Bevkova osnovna misel, ki jo v tolikih varijantah vedno znova oblikuje: „V vsakomur izmed nas spijo tajne sile, katerih se niti ne zavedamo. Pride pa dan, ko se v posebnih okoliščinah nenadoma prebudijo — in že smo zločinci.“ („Veliki Tomaž“.)

Vera je bila srečna zakonska žena: „trideset let življenja in še niti ena kapljica tuge ni kanila vanj. To se je zgodilo prvič, to doslej neznano, da se ji podirajo tla pod nogami.“ Zakaj? Povod je prav vsakdanji: ko je sedela na balkonu, je slišala pogovor dveh sosed in je spoznala, da se tiče nje. V tem razgovoru sta ženski osumili Verinega moža, da ji je nezvest. „Čudno, nerazložno čuvstvo se je naselilo v njo; to čuvstvo je bilo povsem tuje, dotlej neznano.“ Sprva se je vztrajno branila sumničenja. Zdrava pamet ji je velevala, da njen mož, ki jo je nosil na rokah in čigar zvestobo je poznala, ne bi bil zmožen, varati je. Vendar „tajne sile“ so pričele delovati. Dvom je vstajal v njeni duši ter jo grizel ves dan v moževi odsotnosti. Svojega notranjega razpoloženja ni mogla dolgo skrivati pred njim, ki je naposled z največjim presenečenjem spoznal vzrok njene izpremembe: ljubosumnost. Kamen se mu je odvalil od srca, saj ni bilo povoda. Vendar zla misel, ki so jo vsadili drugi v ženo dušo, ni hotela popustiti. Njeno sumničenje se je stopnjevalo, dotlej lepo in harmonično razmerje med zakoncema je postalo napeto do neznosnosti, dokler ni nekega večera — po mnogih strašnih prizorih, ki jih rodi tako razpoloženje — žena zaklala svojega moža in se sama obesila.

To je jedro povesti, v kateri pisatelj razgrinja duševnost ženske, ki se je je polastilo in jo prevzelo čuvstvo, ki je za zvezo med možem in ženo najbolj usodno — ljubosumnost. Delo je tembolj značilno, ker se pisatelj izogiblje vseh stranskih motivov, ki bi utegnili zmanjšati učinek, ki je naravnost strahoten. Dasi je v knjigi dejanje zgoščeno in zato dogodki hite bolj neposredno drug za drugim ter tudi bolj neposredno povzročé konflikt in tragični zaključek, kakor se to običajno — ne vedno — dogaja v resničnem življenju, vendar človeka zgrabi tako kakor tragedija v življenju znanca, ki se je pravkar zgodila pred našimi očmi — menda prav zato, ker je vzmet te tragedije tako življenjsko resnična.

Dva momenta sta, ki jima daje pisatelj v tej knjigi povdarka: dalekosežnost lahkomiselnega obrekovanja in klevetanja ter nesmiselnost neutemeljenega ljubosumnja. Obrekovanje in ljubosumje — to sta dva povsem vsakdanja pojava v življenju, ki sta v medsebojnem sožitju ljudi

povzročila že brezmejno gorja. Takoj na prvi strani nas povede pisatelj pred mrtvaško postelj obeh nesrečnikov, ki se okoli njiju gneto ljudje, na katere se pisatelj prav namenoma obrne: „Koliko nizkolne bede je v vas, ljudje, ki obžalujete, da je mrtev morilec in ne bo sodbe ne obsodbe in se ne boste natrpali v sodno dvorano do stropa. Morilec ni mrtev! Morilec je med vami in če ga pokažem s prstom, ne bo nihče pristopil k njemu in nihče ga ne bo tiral pred sodišče na zagovor.“ Resnično, koliko takih morilcev hodi spoštovanih med ljudmi in koliko jih je med njimi, ki si zavestno jemljejo pravico sodbe nad drugimi, ki celo mislijo, da so s klevetanjem storili svojo dolžnost. Radi posebnega načina življenja, ki je ženo tisočletja oklepalo v ozke meje intimnega življenja, prednjačimo ženske v teh lastnostih. Ženino zanimanje se je doslej skoro vedno osredotočilo na zasebno življenje posameznika, na njegove družinske, zlasti pa zakonske oziroma ljubezenske odnose. Naravnost čudovito je, kako hitro je marsikdaj izrečena nad sočlovekom sodba in obsodba, ki ima včasih nedogledne posledice. Vera (junakinja v Bevki knjigi) nepopisno trpi in preživlja v svoji notranjosti peklenške muke ljubosumja, medtem ko se ženska, ki ji je vlila strupa v dušo z zahrbtnim sumničanjem, „ničesar ne spominja,“ ko jo Vera prosi za odkrito pojasnilo — kakor se pač vedno godi ob takih primerih: „Človek sliši in reče, naj je laž ali resnica. Morda celo v vaju ni bilo...“ In vendar je bil ta strup za Vero in za njenega moža smrtonosen.

Pisatelj je potreboval tak zunanji povod, ki bazira samo na kleveti ter nima dejanske osnove, da je lahko v tem bolj žarki luči prikazal nesmiselnost neutemeljenega in zato neupravičenega ljubosumja. Pričetek muke dveh ljudi, moža in žene, je povzročila samo beseda zavistne sosedice. Žena se je borila sama s seboj, že je bilo upati, da bo razum zmagal. Toda „razum je govoril jasno, a prevpilo ga je nekaj hujšega.“ Tragično razpoloženje med obema zakoncema se je stopnjevalo do takega viška gotovo tudi zato, ker nista imela otrok in je bila žena obsojena na brezdolje: „Koliko je spletak in praznih marnj, ki jih skoti dolgočasje in samota ženskega življenja!“

Prav ta način ženinega življenja je povzročal — kakor že omenjeno — da so se razvile v ženi v negativno smer lastnosti, ki bi bile lahko v blagoslov vsej okolici. Njena sposobnost za vživljanje v tujo dušo jo je že prečesto zapeljala do nediskretnega zanimanja za tuje intimnosti, za tajne tuje bolečine, ki še bolj zabole, kadar jih razgaljaš — ne iz usmiljenja, temveč iz radovednosti. In vendar bi ta sposobnost za vživljanje, ki bi jo znala žena v družbi pravilno usmeriti in izrabiti, prav na socialnem polju izpolnila občutno vrzel v sedanjem mrzlem javnem življenju. Z usmeritvijo ženinega zanimanja za javna vprašanja pa bi bilo tudi njeno notranje življenje bogatejše, a s tem tudi njeno zasebno življenje v težkih trenutkih znosnejše. To je tudi prav določno mnenje pisateljevo: „V njeno življenje se je odprla ogromna praznота, ki je bila še strašnejša ob dejstvu, da nista imela otrok. Njegovo življenje sta izpolnjevala ljubezen in delo. A ona, ona? Vse dni je med štirimi stenami,

vse dni je razmišljala o enoličnosti svojega življenja, prvi vetrček je zrušil vse... In vendar sta nerazdružljiva, večno zvezana. Strašno!"

Gotovo je, da se ne da popraviti čez noč to, kar sta zakrivila tisočletna vzgoja in tradicija. To velja glede spremembe ženinega odnosa do javnega življenja, še bolj pa glede odnosa med možem in ženo. Najtežje pa je, če se lastnostim, zakoreninjenim v človeku radi tradicije, pridruži še človekova prirodna nastrojenost in oboje izbruhne v usodnem trenutku. Na takih predpogojih je zgrajen osnovni problem Bevkove povesti „Muke gospe Vere“.

Ljubosumnost, ki se je polastila v tem primeru žene, smatra pisatelj v prvi vrsti kot posledico tradicionalnega razmerja med ženo in možem, ki temelji na zavesti medsebojne lastninske pravice obeh zakoncev: „S to grožnjo (da bo šel on proč) je bila v nevarnosti njena neoporečena pravica do posesti, ki je njen mož.“ — „Da, moj si, moj si! Isto pot boš šel ko jaz.“

Mnenje, da je ljubosumnost zgolj posledica družabne ureditve razmerja med možem in ženo, zastopajo tudi mnogi socijologi. Do te trditve jih je privedlo raziskovanje običajev prvotnih ljudstev, ki ne poznajo niti ljubezni niti ljubosumnosti v smislu civiliziranega človeka. Možu, ki pride obiskat svojega znanca, ponudi ta svojo ženo ali hčer — kot znak gostoljubja. Odklonitev bi se smatrala kot žalitev. Če bi pa kdo hotel istemu možu za vedno odpeljati ženo, bi se seveda protivil, a branil ne bi svoje žene vsled ljubosumnosti, temveč kot svojo lastnino, kakor bi pač branil vsako svojo stvar, žival ali kak drug predmet, ki bi mu ga hotel vzeti. Pri nekaterih avstralskih plemenih in pri Eskimih je v navadi, da možje izmenjavajo med seboj svoje žene. Včasih se to zgodi tudi proti plačilu. Te navade temelje na naziranju, da je žena moževa lastnina, gotovo pa pričajo o pomanjkanju vsake erotične ljubosumnosti.

Polagama se je spremenila oblika skupnega življenja moža in žene ter se je tudi njuno notranje duševno razmerje spremenilo v vsem svojem bistvu, po spolni čistosti — po krščanski morali sicer za oba zakonca, a v praksi samo za ženo. K temu zunanjemu vzroku so se pridružili še drugi, psihološkega izvora, temelječi na naraščajoči kulturi, ki je profinila tudi človeško čud ter obogatila njegovo fantazijo in individualizirala ljubezen — erotično razmerje med možem in ženo.

Vendar pa poglobljenje in poplemenitjenje odnosov med možem in ženo tega nagonskega čuta — ljubosumja — ni ublažilo, temveč je prišlo v monogamnem zakonu često do še močnejšega izraza. V svojem bistvu je ostalo ljubosumje isto, kakor je bilo pri prvotnem človeku, in psihiatri, ki se mnogo bavijo s tem pojavom, ga označujejo kot svoje vrste bolezen: „Ljubosumnost je bolezen samoljubja.“ W. Stekel pravi: „Ljubosumnost je atavistično vzplamtevanje samoljubja, ki je bilo lastno prvotnim ljudstvom in je izviral iz moževe lastninske pravice do žene, ne pa iz ljubezni. Ljubosumnost vodi človeka k viru prvotnega nagonskega življenja.“ Magnus Hirschfeld pa skuša to strast opravičiti z razu-

mevanjem duševnosti poznejšega civiliziranca: „Ljubosumnost izvira iz globoke in močne ljubezni, ki hoče imeti ljubljeno bitje izključno in trajno samo zase.“

Iz raznih pojavov in običajev moremo sklepati; da si je jemal pravico do ljubosumja vedno le močnejši partner, torej od dobe materinskega prava do danes — mož. To prihaja danes do izraza v dejstvu, da obsoja nezveslo ženo ves svet, nezvestega moža pa nihče. Mnogo žen trpi tudi pod tem, da je javno mnenje — tudi mnenje drugih žen — skoro vedno na strani moža, upravičeno ali neupravičeno. Resnica je tudi, da ima vzrok za ljubosumnost večkrat žena nego mož. Mož le redkokdaj tako težko občuti ljubosumnost kakor žena, kajti on si brž poišče najboljše sredstvo za ozdravljenje: nov predmet ljubezni. Pri ženi je to precej drugače: že radi zunanjih okoliščin si težje izbira drugega, a tudi njena notranjost se temu protivi. Često ji je zoprna vsaka misel na drugega. Čimbolj se oddaljuje od nje mož, tem težje občuti ona njegovo izgubo, tembolj ga skuša za vsako ceno obdržati. Tak zakon se kaj kmalu spremeni v pekel, zlasti če žena tudi po svojem naravnem razpoloženju nagiblje k ljubosumnosti. Strast postane za oba usodna, če žena nima drugega zanimanja (poklica) ter se osredotoči na vzrok svoje strasti in mu vse drugo podredi. V takem primeru žena tudi radi tega mnogo bolj trpi kakor mož, ker je zanjo zakon edino, kar daje njenemu življenju smisel in smoter. A če izgine ta smoter, tedaj ji zaziya nasproti praznota, ki je ne more z ničemer napolniti.

Prav tak primer ljubosumne žene podaja Bevk s svojo Vero. Njegova živa domišljija prikazuje čitatelju, kako se stopnjuje njeno bolešno razpoloženje, ki počasi trga nežne vezi ljubezni v njenem zakonu. Verin mož je bil tembolj občutljiv, ker je bila njegova ljubezen res globoka in iskrena. Zato ga je neupravičeno očitaneje tem bridkeje zadelo, zato je bilo tembolj usodno za oba, ko mu je ona prvikrat odrekla dokaz ljubezni: „V moževi notranjosti se je tisto usodno noč zadrnil voz, ki je ubil pol ljubezni do žene. Gnusoba je ostala; ta pa je bila neizmerna.“

Posebno je trpela Vera zlasti radi tega, ker je bilo njeno stanje bolešno, kakor je to prav pogosto v takih primerih. V jasnih trenutkih se je zavedala svojega absurdnega obnašanja, toda ni si mogla pomagati. Kakor plaz, ki ga ni mogoče ustaviti, tako je ona drvela v propast. Usodna strast je strahotno razrvala njeno duševnost in spačila resnično podobo njenega značaja. Dočim je bila prej molčeča napram drugim ljudem in je vse zaupala edinole svojemu možu, je postala sedaj zaupnica vsakomur, kdor jo je hotel poslušati: „Postala je senca ljudem v hiši. Na hodnikih, na stopnicah, na podstrešju in v kleti je zadrževala vsakogar in napeljevala pogovor na sebe in na moža. Kot da se boji, da bi jo ljudje obsojali. Pravila je ženski, ki je prinašala mleko, perici, ki je odnašala perilo. Ljudje so jo poslušali in hlinjeno čustvovali z njo. Nekateri so se ji na tihem rogali; verjeli so ji in ji niso verjeli. Pod pepelom njihovih duš je tlela škodoželjnost.“

Kdor pozna ljudi in življenje, ve, da se to prav pogosto dogaja: žena pripoveduje svoje tajnosti, ljudje ji privoščijo. In vendar tako početje ženo bolj ponižuje kakor najhujša nezvestoba, bodisi njena ali moževa. S takim početjem človek z enim zamahom razbije nekdanj skrbno varovano posodo ljubezni, v blato potegne svoja čuvstva, da ljudje gazijo po njih: „Z enim mahom so bile na tleh vse lepe besede, zaljubljena pisma, nageljni, pogledi, prisega in prstan. — Iz nje je stopilo samo eno in zahtevalo zadoščenja. Ponižana ženska.“

Gotovo je ljubosumje strast, ki se težje premaga kakor vse druge. Najsi ima svoj izvor v socijoloških dejstvih ali v človeški naravi, gotovo je, da je to v človeku eden najbolj elementarnih pojavov, proti kateremu je vse dokazovanje zdrave pameti često brez moči. Nekaj te atavistične nagonske sile bo v človeku najbrže še dolgo ostalo, vendar pa se bo s preureditvijo odnosov med možem in ženo gotovo ustvarilo boljše razmerje v tem pogledu. Za prekvašenje teh odnosov je potrebna notranja preorijentacija v pojmovanju medsebojnih pravic in dolžnosti. Poglavitna pri tem je zavest, da mora odnos med spoloma temeljiti tudi na medsebojnem spoštovanju, ne samo na ljubezni. Kajti kdor spoštuje v svojem zakonskem drugu tudi človeka, ga ne bo nikdar tako ponižal, da bi ga pred drugimi blatil, kadar mine ljubezen. Predvsem bi se morala oba partnerja zavedati, kako absurdno je, lastiti si pravico na ljubezen in jo po sili terjati tam, kjer je ni. Baza za ustvaritev takega pojmovanja je gotovo ženina enakopravnost, ki temelji predvsem na njeni gospodarski samostojnosti. Mnogo konfliktov bo izostalo, ko se bo ženin pogled obrnil navzven, ko se bo kot polnovredna osebnost uvrstila v delovno občestvo skupnosti, ko bo zavestno spoznala, da ima še druge naloge v življenju, ki jo bodo dvigale preko njenih osebnih težav.

VLAK

France Horvat

Vlak je dober, ko domov me pelje,
po postajah pazi in vohuni,
ni-li kaka steza mu napoti,
gleda v dalje nočne, žvižga ... žvižga ...
ko v noči brezkončne teče ... teče ...

Vlak hudoben me od doma pelje,
čuva me na poti in se roga
kakor vitez svojemu pregnancu,
prehiteva vlake, v dalje teče,
piha med drdranje s šumom tožnim ...

Vlak bo dober, ko v večernem mraku
s tabo bo in z mano v dalje tekel,
metal iskre, žvižgal in sopihal
in bo nama v duši dalje risal,
med šušenjem srci nama družil ...

ELZA

Magajna Bogomir

Končala je dva letnika trgovske šole. Menda ni bila v njenem življenju nobena ura veselejša od one, ko so ji izročili tisto listino z dolgo vrsto odličnih redov, nikoli ni bila tako brez skrbi. „Mati, sedaj si poiščem službo in se nama ne bo več tako slabo godilo kot dosedaj,“ je rekla doma.

Potem je iskala službo več kot leto dni. Hodila je iz trgovine v trgovino, iz pisarne v pisarno, iskala je protekcije in plačala trikrat oglase v časopisih, službe pa ni bilo od nikoder. Njeno sedemnajsto leto je že splahnelo v nič. Ni bilo veselja, ne ljubezni in ne denarja in niti ne očitka od matere, katerega si je želela, da bi potem lahko planila v jok.

Navadila se je tavati po cele ure po parku. Strah pred neznanim bodočim življenjem je polagoma ugasnil, z njim pa so ugasnile tudi vse nekdanje sanje. Park se ji je zdel pust in prazen. Do ljudi, ki jih je srečavala, ji ni bilo nič. Pričela jih je sovražiti, morda ne sovražiti, ampak čutila je pa prav gotovo odpor proti obrazom, ki so se vsak dan zibali mimo nje. Strast mladenke je zamirala in ni si poželega mladeničev, ki so jo srečavali in hoteli včasih celo nagovoriti. Le s kako tovarišico, nekdanjo sošolko, je še spregovorila včasih. Vse so gledale tako hladno kot ona, ali pa plašno, saj ni dobila skoraj še nobena službe.

„Najpametnejše bi bilo, če bi začele po sto dinarjev od ure. Saj smo mlade in lepe,“ so rekle. Toda nobena ni začela po sto dinarjev in so životarile in čakale naprej. Pesmi pa ni hotela pisati več nobena. Dnevnik in spominske knjige so ležale doma pozabljene, kakor so ležale pozabljene sanje. Niso se več ozirale na pesnikov spomenik, ki se je dvigal sredi trga. Stal je pozabljen, čeprav so ga v času šole tako ljubile.

Neki dan je sedela Elza v parku in je k njej prisedel gospod: „Oprostite, da vas nagovorim kar tukaj. Nekdo mi vas je pokazal in mi rekel, daimate službe. Jaz sem upravnik kavarne... (Imenoval je ime velike kavarne). Rabim lepo in gibčno gospodično, ki bi prodajala gostom pecivo in cvetje. Redna plača je tri sto dinarjev mesečno. Poleg tega boste dobili še nekaj procentov od prodanega in napitnino od gostov. Vsega skupaj boste mesečno zaslužili tisoč tri sto ali več. Prodajali bi od dveh popoldne do dveh po polnoči. Ali sprejmete?“

„Sprejemem. Ali je služba združena še s kakimi posebnimi pogoji?“

„Ne, ne! To zavisi samo od vas. Jaz imam otroke in mlado ženo in vam v tem oziru ne bom v nadlego. Hotel sem pa najeti lepo prodajalko, kajti gostje rajši naročajo, če vidijo lep obraz pred seboj. Poleg tega imate nekaj šole, kakor sem slišal, kar vas bo delalo še mikavnejšo in privlačnejšo. Seveda niste s tem zavezani, da bi smeli gostje razpolagati z vami. Vi ste v tem oziru popolnoma svobodni.“

Napisal ji je listek z imenom, ki mu ga je povedala: Elza Gostiša, naj se javi v službo prvega avgusta pri plačilnem natakarku — —“ Spodaj je še podpisal svoje ime. Po izpričevalu je ni vprašal.

Hladno je povedala materi o tej službi. Mati je prikimala, da se strinja. Elza je odšla v svojo sobo. Na mizi so ležale šolske knjige, potem nekaj romanov in nekaj zvezkov poezij, nad knjigami pa slika mature, skupina deklic in profesorjev, skupina samih smejočih se obrazov. Elza je planila v jok in jokala celo uro.

Prvega avgusta se je predstavila plačilnemu natakarkarju: „Jaz sem Elza Gostiša.“ Odpeljal jo je, v kuhinjo, kjer se je morala predstaviti kuharicam, natakarkarji pa so se hiteli predstavljati sami. Plačilni ji je povedal cene kruha in slaščic in cvetja: vrtnic in nageljev. Morala si je oviti bel čipkast trak okrog črnih las in obleči bel predpasnik. Nato vorila se je s pecivom in rožami in potem je hodila od dveh popoldne do dveh po polnoči po kavarni med množico stolov, miz in gostov. Ta dan si ni zapomnila skoraj nobenega obraza, saj jih skoraj ni videla, ko je tavela kakor v omotici mimo njih. Tudi si ni zapomnila nobene skladbe od godbe, ki jo je ustvarjala kapela mladeničev. Kot avtomat je ponujala pecivo, prejemale denar in napitnino. Skušala se je nasmehnuti, če jo je kdo nagovoril, toda vse to se je umaknilo pred pekočo bolečino, ki jo je čutila v nogah in bokih in v mišicah rok, ki so hotele neprestano radi preutrujenosti omahnuti pod skladovnico peciva in cvetja. Ob dveh po polnoči je preštela napitnino in se začudeno grenko nasmehnila. Napitnine je bilo točno sto dinarjev. Od utrujenosti pijana se je odvlekla domov in se izgubila v spanje kakor v nezavest.

V štirinajstih dneh je ta utrujenost popustila, popolnoma pa je izgubila rdečica z njenih lic, ki so postala bela kot kavarniški zidovi. Natakarkarjem in nekaterim gostom je odklonila, da bi jo spremljali domov. Kmalu je ostala v hrupni kavarni sama in napitnina se je zmajšala na trideset dinarjev dnevno, kar je približno odgovarjalo upravnikovi napovedi. Podnevi je navadno prodajala povečini le pecivo, zvečer pa so ljudje kupovali rože. Ob teh rožah je tudi zaslužila skoraj vso napitnino, kajti gospodje so se sramovali jemati drobiž nazaj.

Neki dan jo je poklical kapetan, ki je svoji zaročenki kupil skoraj pol cvetja, ki ga je Elza nosila s seboj. Tista zaročenka je bila nekdanja Elzina sošolka, premožna Marinka. Elza se ji je skušala nasmehnuti, saj sta bili nekoč prijateljici. Marinka pa se je ozrla na drugo stran, ko je kapetan kupoval cvetje. Kapetan je tedaj navrgel deset dinarjev napitnine in Elza jih je morala sprejeti, kajti drugače bi bil Marinkin zaročenec razžaljen. Marinka jo je tedaj pogledala ošabno in s prezirom.

Neki večer jo je pred polnočjo nenadoma poljubil pijan starejši gospod. Elza se je temu uprla z grobo besedo, ki pa je gospoda zelo razsrdila. Ukazal je poklicati plačilnega natakarkarja in se pritožil. Plačilni natakarkar je Elzo ljubeznivo opomnil, naj vendar ne zameri taki ljubeznivi šali, kajti gospod je zelo poznan in dober človek. Prejšnji prodajalki je nekoč kar na lepem podaril stotak. Sicer je bil takrat pijan, vendar se vidi, da ima dobro srce. Drugi dan jo je poklical tudi upravnik k sebi in ji povedal, da jo je prav tisti gospod, ki se sedaj pritožuje radi nje, priporočil za službo. On je poznan trgovec... Tedaj se je Elza spomnila,

da je prav pri tistem gospodu iskala službe pred šestimi meseci, pa ji je takrat namignil na neke posebne pogoje, ki jih ni mogla sprejeti.

„Jaz vam nič ne zamerim, toda čudno se mi zdi, da se tako izogibate vsakega življenja. Če bi bil jaz na vašem mestu, bi si znal ustvarjati vse ure,“ je rekel upravnik in se glasno nasmejal, ko se je vračala k gostom. Njena duša je bila tedaj hladna in mrtva in vseeno ji je bilo, če so gospodje, zlasti starejši, tolikokrat potovali z očmi po njenem telesu in se ustavljali s pogledi nad prsi, ki so se dekleško mlade bočile pod belim predpasnikom. Sedaj je sovražila prav vse te ljudi, ki so se hrupno smejali ali celo prepevali poleg miz, vso to množico gospodov, ki so brez vsakega pomisleka trosili in zapravljali denar, in te gospe in gospodične, ki so prihajale vsak teden v novih oblekah in vse nadišavljene v kavarno, brezskrbne in razigrane in poigravajoče se drzno z očmi ne samo s svojimi dvorljivci, ampak z vsemi moškimi v kavarni.

* * *

Nenadoma pa je priklicala godba njene misli k sebi. Muzikanti so igrali narodno pesem:

„Kaj ti je, deklica,
da si tak žalostna,
kaj ti je? Nič mi ni.
Srce me boli.“ —

Muzikanti so igrali lepo, silno lepo, tako, da je med to pesmijo potihnil celo hrup gostov. Zdrznila se je, kakor da bi nekdo sunil z nožem v njeno srce. Naslonila se je na marmorni steber in prisluhnila. Njene črne, široke zenice so zastrmele proti zboru muzikantov in med trepalnice se je hotela poroditi solza. Ni se porodila. Mladenič, ki je igral na klavirju, je uprl v te zenice svoj pogled in se nasmehnil. Tedaj se je nasmehnila tudi sama, radostno in razigrano, kakor da bi muzikanti igrali najveselejšo pesem. Nič ni vedela, kako se je to zgodilo, saj je planilo vanjo v samem hipu in kakor iz neznanega. Klavirist je bil visok blondinec, star komaj kakih dva in dvajset let. Ves čas med to pesmijo se ji je smejal in ona se je smejala nazaj. „Pecivo, prosim,“ je tedaj zaklicala neka gospa in Elza se je zdrznila, kakor da jo je nekdo potegnili iz silno lepega sveta nazaj v mrtvo puštinjo.

Ob dveh po polnoči jo je počakal klavirist pri vratih. Povedal ji je, da mu je ime Rudolf, in zaprosil, če mu dovoli, da jo spremlja. Ni odklonila.

„Mene je pravzaprav sram, da moram igrati v kavarni. Godba ni nekaj takega, da bi človek trosil kar tako ž njo. Toda jaz sem reven človek in mi ni mogoče, da bi še naprej obiskoval konservatorij, če bi ne sprejel te službe, kjer mi plačajo skoraj tri tisoč mesečno. Ko končam konservatorij, bom prosil h gledališču. Tam notri se zbirajo ljudje, ki znajo ceniti godbo. Ali imaš ti fanta?“

Odkimala je.

„Glej jo, saj si lepa. Zakaj pušiš, da ti venejo dnevi samo gori med dimom in neprestanim delom. Nekaj bi si tudi ti lahko privoščila od življenja, če ne, se bo izgubila tvoja mladost v prazen nič.“

Vodil jo je v gozd nad mestom in ji govoril neprestano in tako lepo, kot ji ni govoril še nihče. Poslušala ga je kakor v omami in ni se branila, ko jo je potegnil v naročje, objel njeno glavo med obe dlani in jo poljubljal, dokler se ni naredilo jutro.

„Ah, jutro je že. Povabil bi te v svojo sobico. Ali bi hotela z menoj?“

„Drugič,“ je zašepetala. „Moram domov. Bojim se matere.“

Odhitela je domov med tem, ko je vstajalo solnce, in vendar je le težko zaspala, in že ko je zaspala, je v sanjah visela v njegovem naročju in se smehljala radostno in razigrano. Ko je stopala potem po drugi uri skozi kavarno, ni čutila niti zaspanosti, niti utrujenosti. Neprestano je pogledovala proti klaviristu, ki se ji je smeljal tam iz kota. Plačilni natarak jo je nekolikokrat z nejevoljo opozoril, da jo kličejo gostje.

Ta ljubezen je bila prav gotovo njena prva, kajti tista zaljubljenost, ki jo je s par poljubi izkazovala tovarišu še v šolskih letih, ni bila proti tej nič. Natarakji so zapazili, kaj se je zgodilo z njo, in se ji očitno posmehovali. Toda ona se ni menila zato. Radostni smeh ni skoraj nikdar izginil z njenih ustnic. Niti gostov ni več sovražila. Vsakega je lepo pozdravila z nasmehom, ki je bil kakor iz sanj, in napitnina je pričela naraščati.

Prej je Elza izročala skoraj ves denar materi, sedaj pa je pričela skrivaj hraniti. Kup desetakov je bil v njeni miznici vsak dan večji. „Ako bo šlo tako naprej, bom v par letih prihranila petnajst tisoč dinarjev,“ je izračunala. „V dveh letih bo Rudolf končal študije in bo našel službo v gledališču. Nekaj denarja je vendar treba prihraniti, da bo vsaj za začetek. Morda pa bom takrat našla tudi jaz službo v pisarni in preveč slabo se nama ne bo godilo.“

Prosila ga je za sliko: „Kaj hočeš s sliko, saj se vidiva vsak dan,“ je rekel on, toda ker je le prosila, ji je izročil sliko, ki je potem stala v njeni sobi vsa obdana s cvetjem. Materi je povedala vse in mati se ni hudovala. „Seveda, bližaj se dvajsetemu letu. Kakega fanta že moraš imeti,“ je rekla mati in Elza jo je radostno objela.

Neko noč jo je pregovoril, da je odšla z njim v njegovo sobico. Sobica je bila preprosta še bolj kot njena in polna domačnosti. Vdala se mu je, kakor da bi bilo to samo po sebi umevno. Zvečer pa je rekel Rudolf svojim tovarišem: „Vraga, kar ustrašil sem se. Nisem vedel, da je še nedolžna.“ Vsi so planili v smeh in se radovedno ozirali na Elzo, ki je razigrana prodajala pecivo, slaščice in cvetje.

* * *

Na Silvestrovo si je Elza vtaknila umetno vzgojeno vrtnico v lase, kajti to noč, ko so bili vsi tako zelo veseli, je hotela biti posebno lepa. Kuharica in natarakji so se ji smejali, ona pa je polna veselja stopila v kavarniški hrup. Rudolfa pa ni bilo med muzikanti. Kakor mimogrede

je dirigent pokazal z roko proti oddaljenemu kotu kavarne. Ozrla se je in potem je kakor v omotici pohitela tja in zastrmela proti mizi, ob ob kateri je sedel Rudolf s prelepo mlado deklico. Naslonila se je na zid in strmela s širokimi očmi proti njemu. Poklical jo je z roko. „Saj je samo njegova sestra,“ je pomislila hip in hitela k mizi. Rudolf se je prijazno nasmehnil.

„Majda, ali imaš rajši vrtnice ali nagelje?“ „Vrtnice imam rajši,“ je rekla Majda. Rudolf je zagrabil cel šop vrtnic in jih položil v naročje lepe deklice. Potem je stisnil Elzi stotak v roko.

„Bom menjala takoj,“ je zajecala Elza.

„Ni treba menjati! Shranite zase!“

Stotak je zdrčal z njene dlani na tla. Kot v omotici ga je hotela zopet pobrati. Toda tedaj je zdrčalo na tla pecivo, slaščice in cvetje.

Ljudje so se zasmejali. Pritekel je plačilni natakarkar in se silno hudoval. Elza je zbežala v kuhinjo. Plačilni je pritekel za njo. „Saj ni treba kričati nad menoj! Odpovedujem službo. Škodo vam bom poravnala jutri.“

Zbežala je skozi vrata in tekla skoraj do doma.

* * *

Drugi dan je vzela ves denar iz miznice, odhitela v trgovino in si kupila krasno rdečo obleko in dišeče vode. Nališpala se je. Mati je rekla: „Preveč razkošna postajaš, Elza! Ali ni škoda take obleke?“

„Ne, ne, mati, ni je škoda.“

Ob enajstih zvečer je odhitela v kavarno, sela v največje prese-
nečenje natakarkarjev in muzikantov za mizo ter si naročila čokolado. Rudolf in drugi muzikanti so strmeli z začudenjem nanjo. Plačilni je pristopil: „Gospodična, ne bi vam bilo treba včeraj odpovedati. Mi smo bili zelo zadovoljni z vami.“

„Všestje k današnjemu računu še včerajšnji račun,“ je odgovorila hladno.

Pred njo je sedel petdesetletni gospod.

Nasmehnila se mu je ljubeznivo. Gospod se je silno začudil. Pokazal je s prstom nase, če velja nasmeh njemu. Prikimala je in je vstal in prisedel. Zahtevala je, naj naroči vina, slaščic in cvetja. Naročil je. Pila sta mnogo in se smejala drug drugemu v obraz. „Zahtevajte od muzike, naj igra narodne pesmi. Obenem pošljite gospodu v kotu sto dinarjev nagrade! On zna prekrasno igrati in le škoda, da ni nastavljen v gledališču.“

„Jaz imam velik vpliv. Jaz mu lahko preskrbim v gledališču službo,“ se je pohvalil radostni gospod. „Ne, ne, poprej mora končati konservatorij, drugače ga ne bodo sprejeli.“

„Morda pa ga le bodo sprejeli,“ je zatrdil gospod.

„Torej preskrbite mu službo!“

Muzika je morala igrati narodne pesmi in natakarkar je moral odnesti sto dinarjev klaviristu.

„Niste mi še povedali, kako vam je ime,“ je rekel gospod.

„Elza Gostiša,“ je odgovorila Elza in izpila kozarec vina do dna. Povedala mu je tudi, da je končala trgovsko šolo in kje stanuje sedaj. Gospod se je začudil in je vprašal: „Kako dolgo pa že živite tako?“

„Od prvega avgusta, gospod! Računala sem po sto dinarjev na večer. Marsikdaj pa sem seveda dobila manj.“

Gospod se je zamislil in je vprašal: „Zelo ste lepi. Koliko let imate?“

„Sedaj sem v osemnajstem.“

„Jaz pa jih imam že petdeset,“ je odgovoril gospod zamišljeno.

* * *

Spremljal jo je domov. Sredi ceste pa se je ustavila, zastrmela v njegov obraz in planila v jok. Ko jo je hotel tolažiti, je naenkrat zbežala v stransko ulico. Gospod se je nasmehnil in se vrnil na svoj dom. Drugi dan ji je poslal po pošti tisoč dinarjev in pismo, naj se zgłosi v tem in tem državnem uradu, kjer bo dobila službo. V tisti pisarni je več deklet in se ji ne bo godilo slabo. Toda denar je došel prepozno in tudi pisma ni Elza več prečitala.

ZA KOGA DELA . . .

Gela Jontezova

Ženska je ležala na mrtvaškem odru. Velika, dolga in koščena. S črnim križem nad velikim napihnjnim trebuhom med rokami, belimi in kakor od apna razjedenimi.

„Pravijo, da ji je srce utonilo od žalosti!“ so šepetale ženske ob mrtvaškem odru.

„Kako pa je to mogoče?“ so se čudile druge.

„To je tako! Srce oblije voda. Zavoljo dolgotrajne žalosti. Zdravnik, ki jo je preiskal, je tako rekel,“ so razlagale.

„A, zato je tako pila!“ so se čudile. Smilila se jim je. Pa hodile so jo kropit vse v tistem predmestju, kjer je živela Mica.

* * *

Še v raztrganem birmanskem dolgem krilu je bila, ko je že pasla sivko in druge krave, molzla, pod noč nastiljala. Poznala je dobro sosedove hiše in župno cerkev. Nekega dne je šla iz svoje vasi. Vzeli so jo s seboj na božjo pot k Sv. Roku. Veseli dan! Ostal ji je leta v spominu in čakanju.

Še prejšnji večer je bila z voščilom namazala čevlje. Prinesla je iz štibelca nad hlevom v hišo svojo praznjo obleko in ruto. Tisto, ki je čakala v skrinji velikih dni v letu.

Noč je še bila, pa so že vstali. Ona prva. Da so mogli videti po gozdnih poteh, so vzeli še leščerbe s seboj kakor na božično noč. In potem na gori! Gledala je na prižnico in poslušala z odprtimi usti. Nato slovesna služba božja, da nikoli take. Sv. izpoved! Sv. obhajilo! Končno pa so le šli iz cerkve.

Valili so se skozi cerkvena vrata, potem dol ob cerkvi in dalje mimo šotorov. To je bilo tam stvari! Človek bi se ne mogel nagledati in načuditi. Se dolgo potem so ji plesali pred očmi šotori z medenimi kolački in pisanimi sladkorčki. Srca iz lecta, pisana, nekatera velika, da so bila smešna. Ampak kaj to? Drugi šotori naprej! Tam so bila bogastva, da je ščemelo v oči. Molitveniki z zlato obrezo, molki z mlečno-belimi jagodami, rute, židane in šumeče pod grobimi prsti, ki so tipali in božali, da je skominalo v zobeh; glavniki, prečudno zverženi in obloženi z izreminjajočimi se kamni. Prelepi pa so bili res tudi pipčki z rezanimi, rdeče ali zeleno pobarvanimi ročaji. Prave nožičke, obložene z belo morsko peno, pa je človek lahko samo gledal. Micka si je raje kupila rdeč pipček. Ko pa je hodila mimo šotorov, kjer so bili razstavljeni prstani, verižice iz pravega zlata, s srčki, ki se dajo odpreti in se lahko dene vanje slika, je Mici postalo težko. Toliko fantov je bilo tam. Zbirali in barantali so. Pa so le končno potegnili iz hlačnega žepa denar in ga odšteli. Prstanček z rdečim kamenčkom so ogledovali potem še vso pot in ga končno varno shranili s tihim smehljajem.

V Mici se je prvič zganelo.

Nje ni imel nihče rad. Vedela je to! Velika in težka je bila, trščata, kakor moški. Prav nič taka kakor druga dekleta.

Prstana ni dobila.

Začelo jo je postajati sram, ko je ob nedeljah hodila od desete maše iz cerkve med obema vrstama vseh vaških fantov s klobuki postrani in čopom zavitih las in s samozavestjo v očeh. Trdo je držala mašno knjigo. Šopek rožmarina z njenega vrtca, ograjenega z zelenim plotom, je trdo stiskala, da bi ji roža ne padla na tla. O, njen vrtec za hišo je bil lep! Ves pisan je bil od rož, rožmarina, srčkov in georgin. Nobena v vasi ni imela vrtca kakor Brdajsova Mica — to pa so rekli vsi. Ampak ni bilo fanta, ki bi poprosil Mico za rožo. In Mico, ki je bila velika, težka in trščata, je to bolelo.

Nedelja. Popoldne. Julij. Vroče. Poležavali so po senu, po travi za kozolcem ali pa brali sv. knjige v hiši.

Mica se je skrila. Zarila se je v seno nad hlevom. Jokala je. Celo k nauku ni šla, ker je čutila, da ima grozovito zabuhel obraz od joka. Ljubila je in hrepenela po ljubezni. Bil je to njihov hlapec Miha, ki naj bi jo ljubil. Fant s črnimi in živimi očmi, da mu ni bilo para v vasi. Pa vesel je bil! Rada so ga imela revna in bogata dekleta v vasi. Zakaj vražje oči je imel hlapec Miha!

Mica je bila žalostna. Hrepenela je. Ali ga je klicala?

Res se je priplazil na pod hlapec Miha. Prav radi nje in k nji je prišel. Mico je bilo sram. Ni privzdignila obraza od sena.

Ko je solnce zahajalo, ni Mica več jokala. Odšla je v hišo. Na pragu je obstala. Smehljala se je. Ozrla se je v nebo. Čudila se je modrini. Zdelo se ji je tako zelo visoko, tako nedeljsko prečudno, tiho in veselo. Zaukala bi, razmahnila z rokami, zadržala se mogočno divje in z obrazom

obrnjenim v nebo. Pa je sklonila glavo. Sklenila je roke in zmolila očenaš...

Hlapec Miha je šel k vojakom. Potem si je poiskal službo v mestu. Mica se je starala. Minevale so spomladi, poletja, jeseni, zime. V hišo so dobili jezično sinaho, omožili so mlajšo sestro Ančko.

Za Mico se ni dogodilo nič. Zelo potrebna, zelo nepotrebna je postala. Iz kamre se je mladima dvema umikala pozimi na podstrešje, poleti v seno nad hlevom.

Mica je bila žalostna. Odšla bi bila od hiše.

Snubačev ni bilo.

Neke nedelje pa se je zgodilo. Prišli so k Brdajsovim snubit petintridesetletno Mico. Že teden dni so pripravljali. Pekli so, kuhali, cvrli. Iz gore pa so nanесли iz zidanice čutare rdečega in belega; ne trohovca.

Mica je šla k šesti maši in bila je doma že ob osmih. Preoblekla se je, toda v praznje: poletne rokavce s čipkami in krilo z rdečimi nagelni. Prepasala si je širok predpasnik, da bi se ne pomazala. Saj pa je tudi bilo dela! Kakor za malo ženitovanje, ali pa čisto pravo ženitovanje pri bajtarjih. Micin ženin ni bil nič kaj zal fant. Tako so ji povedali. Toda Mica je bila pri petintridesetih. Nobene druge želje ni imela, kakor da bi postala gospodinja in imela otroke. Bil pa je ženin baje velik gruntar. Tako ji je pripovedovala mati, ki ga je že videla. Tam bo treba garati. V hlevu najmanj petnajst repov, če ne prištejemo še telet; v svinjaku pa rilcev!

Dolge ure čakanja. Končno! Zagledala jih je skozi okence v kuhinji. Prihajali so hitro od zelnika gor. „Tistile je menda ženin, ki gre poleg očeta!“ Še nikdar ga ni videla in Mica se je kar prijela za prsi, tako ji je bilo srce. Zakaj tisti človek tam bo oče njenih otrok! Suh, majčken možakarček. Vdovec eno leto.

Pohitela je v hišo. Pripravljena v črnem čipkastem predpasniku in z obrisanimi usti in rokami je potem čakala v hiši zadaj za oknomi, ki ga je zakrivala cvetoča fuksija. Zbežala je v kuhinjo, zakaj prišli so.

Oče je poklical Mico v hišo. Dali so si roke in Mica je zardela, pa že odhitela v kuhinjo. Prinesla je v hišo veliko latvico polno juhe s tenkimi rezanci. Dišeče se je kadilo. Posedli so za mizo v kotu pod jaslicami med obema oknomi. Oče je vzel muhalnik in z levico odganjal muhe od skledе. Molil je. Angelovo čiščenje. Naprej, pobožno, hvaležno, zategnjeno. Začeli so že jesti, pa je Mica prisedla k ženinu, ki se ji je sam odmaknil, češ: „Mica, kali, prisedi no sem!“ Mica se je nekoliko branila. Ampak tako mora že biti, drugače bi se zdelo že kar pohujšljivo. Zdaj je sedela na vogalu sinaha. Držala se je grdo. Natiho je računala, koliko škode bodo storili ta dan za hišo. Ženin je jedel hlastno. Iz brez-zobih čeljusti se mu je ocejalo po ošiljeni bradi na črni zametasti mašni telovnik.

„Lejte, lejte, pokapali se boste!“ je rekla mati ženinu.

Ženin je odložil žlico.

„Jejte, jejte!“ Ženin je zopet vzel žlico in jedel dalje, toda se je držal pusto. Mica je takoj zaslutila, da je zamerljiv in da niso mati prav storili, ko so ga posvarili. Začeli so strgati. Odlagali so žlice. Mica je odnesla skledo. Prinesla je na lesenem krožniku prašičjega mesa, da so se ji šibile roke. Oče je točil iz čutare. Kozarec je krožil od ust do ust, od vrha do dna že masten. Vmes so pa barantali ženitovanjsko pogodbo. Ženin je bil videti vražje trd. Petnajst tisoč dinarjev in kravo plemenko iz hleva je hotel dobiti na vsak način. Mladi pa se je na vse kripnje krtovičil, da ne da plemenke iz hleva. Ženinu so še bolj nemirno plavale vodeno plave oči po hiši, kakor da nečesa išče po tleh. Še bolj majhen, kilav in star je bil, ko je tako stiskal, barantal in kar trepetal, da bi česa ne pozabil in ne storil napačno.

„Krave ne dam iz hleva!“ se je branil mladi.

„Veste kaj, saj nisem prišel beračit ali beračice snubit! Če ste tako pri malem, pa ni bilo treba načeti stvari in ponujati dekleta na grunt, kakor je moj! Poiščite kakega bajtarja, pa bo zadovoljen! Še vesel bo! Ampak ne gruntar kakor sem jaz! He, He! Kaj pravite? Moja rajnca je prinesla pet in trideset tisoč in še voz platna. He, He! Kaj pravite? He, He!“ Tesno je zaprl tanko vzbočeno brado in se smehljaj.

Mici je bilo težko. Zdelo se ji je, da se krha njena ženitev, kakor da je srce iz lecta. Najraje bi se bila skrila zopet kam v seno.

Solnce se je že nižalo, pa še vedno niso vdarili v roke.

„Teleta dam, ampak krave ne!“

Ženin je zamahnil: „Če ste tako pri malem...“ Vstal je.

„Pa vdari, Nace! Kaj boš, Nace!“ je prigovarjal oče.

„Ne, krave ne dam! Teleta dam —“

Ozrl se je v Mico. „Pa vdarimo, primojduh!“ se je kisal ženin.

Vendar, vendar! Vdarili so v roke. Mici je odleglo. Objela bi kolena človeku, zakaj vzel jo bo na grunt! Gospodinja bo in končno — celo mati! Sedli so nazaj za mizo. Še enkrat so začeli jesti in piti. Zdaj so nazdravljali kar naprej in klicali dežja in dobre letine. Siti vsega dobrega, so postali podzavestno Bogu še bolj hvaležni in so ga brez prestanka hvalili. Večer je bil, že so odhajali. Zunaj hiše so si dali še enkrat roke. Mici je ženin pošepnil: „Čakaj me drevi, Mica, na senu! Drugače ne pridem več!“ Pod kozolcem so se zopet pozdravljali. Zdaj pa zares. Pozdravljali so se dolgo, prisrčno in zategnjeno. „Pozdravljeni, pozdravljeni!“ kakor da bi šli v Ameriko.

Pusto je bilo potem v hiši.

Zdaj so pokleknili po svojih kotih. Molili so rožni venec. Zaspano, zategnjeno. Šli so spat.

V senu nad hlevom pa je Mica čakala.

Gledala je v noč pri podnih vratih. Prišel je...

Zjutraj je prva vstala. Z burkljami se je vrtela po kuhinji, kakor da se ni prav nič zgodilo z njo tisto noč.

Ni hotelo biti konec tedna. Zakaj čakala je.

Na nedeljo bodo prvi oklici. Mico je mučilo: kaj če se razdere? Pa se je spozabila in gledala, kako bo tam, ko bo vendarle samostojna gošpodinja. Žena bo. Pridna, poslušna, delovna. In končno morda — mati!

Pa je le bilo konec tedna.

V soboto zvečer si ni prinesla Mica mašne obleke iz štibelca in si ni povoščila čevljev. Zakaj k sv. maši ni šla. Ni hotela, da bi vsa fara z očmi visela na njej, če bi se le res zgodilo.

Doma pa je bilo dolgo dopoldne.

Težko ji je bilo. Hodila je na klanec za hišo gledat.

Končno! Doma so bili. Mati si je brisala oči, oče pa je molčal. Mica je molčala. Prinesla je krompir na mizo.

„Jutri ne gremo v mesto k notarju!“ je rekel oče. Mica ni spraševala. Čemu? Saj je skoraj slutila: „Vraga, saj nisem prvi,“ ji je bil rekel tisto noč.

Sosedje so se smejali, ko so zvedeli, da jo je bogati ženin popihal.

„Kaj pa bi letala tako visoko!“ so govorili, „ko je kakor predpustni ploh in strašilo za v koruzo!“ Saj je sam ženin tako rekel pred cerkvijo. To, da je delavna, so kar vsi pozabili! Kakor da ni delavnost sedaj nič! Mica je molčala.

Skrivala se je...

Končno so opazili sosedge. Doma ji je mlada pokazala vrata.

Odšla je k sestri v drugo faro. Tam je vendar ne poznajo sosedge! Z denarjem, ki si ga je prihranila od masla in jajec, je plačala. Sestra jo je sprejela. Zakaj denar na kmetih o mlačvi, to je nekaj!

Mica je garala. Sestra ji ni prizanašala. Tudi je morala ob vsakem koraku iz hiše gledati, da niso opazili kmetje, kako je z njo, zakaj Bog nas varuj, da bi kdo izvedel kaj o sramoti v njihovi pošteni hiši!

V skednju in v hlevu pa je Mica na skrivaj z rokavom brisala ob-jokane oči. Zakaj škafi, ki jih je prenašala tolikim prašičem, in koši, nabasani z deteljo, so ji kar lomili hrbet. V križu je čutila prečudne bolečine. „Saj bo itak preje mrtvo, predno bo zagledalo svet!“ je pre-mišljala v nočeh.

Julij. Sopara. Tiho. Tesno. Ljudje so begali po poljih in zmetavali kopice na voz. Micini sestri ni bilo več mar, če jo vidijo sosedge.

Napodila jo je na polje.

Mrzel pot je oblival Mico.

Nebo ni bilo prizanesljivo. Ulilo se je. Toča. Ljudje so zbežali domov. Vozovi s senom so ostali. Ostale kopice so strmele v nebo.

Mico je zvilo. Občepela je ob vozu. Ni hotela klicati.

Treščilo je. Odprla je oči. Njen otročiček je ležal poleg. Otrok je bil mrtev.

Stara beračica jo je pobrala ob potu in jo privlekla domov. Sestra je vrgla culo pred prag in zaloputnila vrata pred Mico.

Sla je. Med polji po samotnih senožetih. Tisto noč, in drugi dan in še drugo noč je preležala na samotnem kozolcu v sosednji vasi. Malo ji je odleglo. Sla je dalje. Zdaj bi šla lahko domov. Ni šla.

Mica je žalovala. Saj je vendar želela biti mati! Dvanajstero bi jih hotela imeti, kakor je bilo apostolov. Brez godrnjanja je hotela za nje garati, četudi kakor živina noč in dan, kar naprej! Pa ji je umrl otrok. Drugega ne bo imela nikdar več! Za koga bo garala? Za samo sebe? To je vse? Bila bi s čelom ob tla. Zakaj človek, ki bi delala zanj, ji je umrl. Ogenj ji je iz prs lezel v grlo! Tekla je. Usta so se ji lepila. Noge so se ji šibile, toda tekla je. V prvi gostilni si je naročila vina in potem šele jedi. Izpila je polič na dušek. Sita je bila in še bolj žejna. Pustila je jed, naročila je vina. Vrgla je iz sebe. Zapodili so jo ven za plot.

Tam je ležala. Dež jo je streznil sredi noči. Vstala je. Spomnila se je sebe. Hitela je proč. Zjutraj na vse zgodaj je obstala ob širni kmetiji. Sedla je na tla pod hrast. Čakala je, da kdo končno odpre hišo. In res. Od skednja je na glas široko zeval nekdo. Bil je zaspan in len.

Prestrašeno se je skrila za drevo. Ali ni grešila z njim, ali ni postala mati z njim?

Še bolj prestrašeno se je ozrla: ali ni na nebu svetlega trikota, ki gleda nanjo, grešnico? Ni Adam in ona Eva, ki je grešila in jo je Bog Oče že kaznoval za greh? Skrila je obraz v roke. Toda, ali ni hotela s tem postati šele nekak pravi, vredni človek? Saj bi delala za njega, za novo spočetega človeka in ne za sebe?

Ne, saj ni svetlega trikota na nebu, strašnega očesa Boga Očeta!

Možak je izginil v hišo. Brž je zavila za skednjem v hosto, ki je bila zadaj. Na parobku se je ustavila. Ozrla se je. Do zdaj ni vedela za njegov dom. Te minute pa ga je videla vsega, kakor je bil. In tačas, tiste minute jo je presilno zabolelo: „Glej, vse to bi bilo tvoje!“ je rekla in stegnila roko, dolgo in koščeno. Skrila si je obraz. Njen glas je bil zamolkel in težak. Pa je zopet gledala. Tukaj bi lahko zredila dvanajstero otrok! Tako pa bodo tvoje močne noge in roke onemogle v starost, ne da bi komu dajale. Njena težka ramena so se stresala, dokler ni onemela s široko odprtimi očmi v solncu, zakaj daleč na obzorju tik nad belim vrhuncem temnomodre gore, ki je bila kakor pokrita z mlečno-belo kapo, je vzhajalo solnce! Rdeče je bilo kakor najtemnejša kri. Gozd, ki je bila v njem, pa je bil krog in krog še ves teman, tako zelo skrivnosten, da je je postalo groza. Ona, ki je bila vedno v dolini v gozdu, kjer je lahko vsako jutro občudovala solnčni vzhod, je bila zdaj, kakor da še ni nikdar videla ne solnca, ki vzhaja, ne gozda v jutranjem mraku, ne doline še temne pod seboj. Nenadoma se je okrenila in zbežala. Čutila je, da bo strgala obleko s telesa, če bo ostala tukaj na parobku in bo gledala dolino pod svojimi nogami. Zatisnila je oči, da bi spodila sanje. Ampak v temi se je prikazala dolina, tako mirna, da ni še nikoli čutila take tišine. Pa je obstala: gori pri farni cerkvi na hribčku je začelo zvoniti. Nežno, tako prečudno tiho, da bi človek legel in zaspal kar tam

na goli zemlji. Od hvaležnosti bi jo poljubljal vse večne čase. Iz staje nizko v dolini pa je zamukala krava, dolgo in hripavo, kakor da joče.

„Krava! Sivka!“ je stegnila roke Mica. Nenadoma je začutila duh po kravjem hlevu in požrešno vdihavala: hley! Krave je imela vedno tako rada. S svojimi velikimi, zamišljenimi očmi so jo nečesa spominjale. Zdaj je šele vedela: matere je gledala v njih! Gledala je, ko je krava dobila telička. Kako ga je gledala in ga lizala neprestano ves dan po tistem.

Iz hiše je prilezla priletna ženska in odšla k potoku. Splahnila si je obraz in se obrisala v krilo. Pri skladovnici si je naložila drv in se vrnila v hišo. Tik za tem se je pokadilo iz dimnika na škriljasti strehi med drevesi.

„Jojmene!“ Mica je zastokala in odbežala proč. Zajokala je in skrila obraz v predpasnik. Nenadoma pa je zamahnila z dolgo roko. Ne da bi se ozrla v dolino, je zaokrenila smer. Zavila je na glavno cesto. Hitela je. Šla je z moškimi koraki, vedno naravnost. Na postaji je kupila karto, sedla v čakalnici na klop in čakala. Bila je kakor delavec rudar, ki odhaja na delo. Saj pa je v resnici tudi bila: mož delavec, ki odhaja z dežele v mesto na delo.

V mesto gre!

Gori nad dolino je sklenila, kakšno bo zdaj njeno življenje.

Sedla je v vlak. Zaprla je oči. Izstopila je. V mestu je zvonilo vse okoli nje. Toda kako čisto drugače kakor tam gori! Poldne je bilo.

*

Mica je dobila službo. Nastopila je mesto služkinje pri zdravnikovi družini.

Imenitno vse. Samo dolgčas je vstajal v njej. Po kravah, po domači hiši, celo po težkem delu. Saj to tukaj sploh ni bilo delo! Igračkanje. Ona je bila vajena dela, velikega, težkega, ki zahteva moči. Od jutra do noči. Čakala je. Niso je poklicali.

V nekaj urah je postrila Mica vse. In nato! Dolgčas. Spati ni mogla. Čez mesec dni je odpovedala. Gospa ji je prigovarjala, naj ostane: Mica je bila prva, ki je v dvajsetih letih bila zadovoljna z njo. Povišala ji je plačo. Mica je ostala. Že po nekaj dneh je ni bilo zvečer domov in potem še cel teden ne. Začetkom drugega tedna se je zjutraj na vse zgodaj priklatila, zabuhla, bleda in s pretolčeno ustnico. Gospa jo je odslovila sama. Se tisti dan je Mica iztahnila v predmestju pralnice. Njena podnajemnica je pred dnevi umrla. Zdaj jo je vzela Mica.

In iz pastirice in kmetice je postala zdaj perica. Daleč proč od svojih krav, od njiv in pokošenih senožeti. Njena polja so postala velika apnenobela pralnica, namesto pomladnih megel, ki se dvigajo iznad travnikov v jutrih, polnih solnca, je imela okoli sebe bele, goste megle, ki so se valile iz velikih kotlov. Njene roke niso dišale več po svežem kravjem mleku. Bele so bile in razjedene in so imele rezek duh po terpentinovem milu.

Spočetka je imela malo dela. Nabralo pa se ji je kup gospodinj, ki so dajale prati. Zdaj ji je primanjkovalo časa. Še ponoči je delala. In v njeni pralnici se je drgnilo, pralo, prekuhavalo in sušilo. Dolgčas ji zdaj ni bilo, toda grozilo jo je, za koga dela? Za samo sebe? Za njo samo bi bilo treba delati bore malo, da bi živila. Za starost? Umrla bo preje. Vedela je. Tisto večno izpraševanje jo bo spravilo v prezgodnji grob. Zato je ni skrbela starost.

Toda Mica je bila štedljiva od narave. Njen kupček denarja se je večal. Nenadoma pa nekega večera ni namočila več. Takrat se je pričelo. Hitro je skončavala perilo. Čutila je, da ne bo prenesla še tistih ur do noči in ne bo skončala začetega pranja. Njena usta so se lepila od presilne žeje, ki je ni moglo utešiti nič drugega več kakor vino. Vino, vino! V njem se pozabi vse! Duhala ga je. Pred seboj je gledala samo še belo vino, ki bi ga pila, pila. Čutila je, da kar ugaša od žeje. Ni je več vzdržalo v dušechi pralnici. Za vse na svetu bi ne ostala več. Po poti si je brisala potni obraz in popravljala ruto na laseh. Brisala si je apnenobeke roke v predpasnik in tekla.

Tekla je v prvi vinotoč nasproti. Na dušek je popila četrt, nato še drugega, še tretjega. Pričelo se je. S poslednjim denarjem si je utešila žejo. Unesla se je. Prespala je dva dni in dve noči.

Nekega jutra pa je zopet pričela prati, čisto tiho, prekuhavati, da se je v pralnici kadilo, kakor da žgo apno. Zopet je Mica drgnila, prekuhaval, izpirala in ovijala, molčala in gledala dvanajsterico otrok, ki bi zanje garala.

Perico Mico pijanko so poznali vsi v tistem predmestju. Po pridnosti in kot pijanko. Saj pa se je že nekaj let valil neprenehoma iz njene pralnice gost dušek dim. Kadar se je prenehal valiti, so rekli: „Perica Mica pa zopet pije!“

Neki dan so jo našli.

Na sredi pralnice je ležala iztegnjena, rumenkastobela, z napihnjene nimi lici in z oteklimi ustnami. Luknje v nosnicah pa so bile čisto črne. Bila je mrtva. Rdeča, črnopikasta ruta ji je zlezla z redkih, marmornosivih las na teme. Apnenobeke roke so krčevito stiskale za prsi. Zelo dolga je bila, ko je ležala tako na tleh. Noge so bile trdo iztegnjene in samo črni, veliki, čisto nizki čevlji so gledali izpod modrikastočrnega krila.

POROČNA NOČ

Tsu-Ping-Šu — Vlado Klemenčič

Vsa se v objem predajam tvojih rok,
preljubi — vendar se te le bojim.
Na postelji srebrni vijoletno
si haljo sramežljivo slačim.
Vem: noč, ki pride zdaj, prinaša mi
najgloblje razdejanje, vendar stopim
k zrcalu, da si poravnam lasé,
kot bližala bi noč se kakor vsaka noč.

SRBSKE KNJIŽEVNICE

Marja Boršnikova

Nadaljevanje

MILICA JANKOVIĆ¹

Rodila se je 23. nov. 1881. v Požarevcu. Bila je hči bogatega trgovca, katerega premoženje je, ko je bila še otrok, propadlo. Žalostno usodo svojega nesrečnega očeta je opisala v avtobiografski povesti „Moj oče“, kjer je razgrnila pred svetom tudi svojo siromašno, zapuščeno mladost. Živela je od podpore svojega strica, dokler ni dovršila šestrazredne gimnazije in slikarske šole v Beogradu. V svojem 21. letu je postala učiteljica risanja na ženskem učiteljsku v Kragujevcu. L. 1904. je odpotovala radi izpopolnitve svojega slikarskega študija v München, kjer se je razbolela na revmatizem. Bolezen se ji je v naslednjih letih še poslabšala, tako da je bila l. 1906. prisiljena podati ostavko na službo in se zateči k svojim sorodnikom na deželo. Tu je l. 1909. pričela pisati, kakor sama pravi, „od puščobe in bolečine, da se preslepim, da je tudi moje življenje nekaj vredno“. Znameniti srbski kritik in literarni zgodovinar Jovan Skerlić jo je s pismom ohrabil v literarnem delu, in ko je deloma okrevala, je prejela l. 1912. na njegovo priporočilo mesto na ženski gimnaziji v Beogradu. S tem ji je bila dana prilika, da nadaljuje kot izredna slušateljica svoj študij na univerzi, dokler ga ji nista preprečili vojna in bolezen. Po vojni se je delj časa uspešno zdravila v Dubrovniku, toda delo v šoli jo je tako utrujalo, da je morala l. 1926. prečasnno stopiti v pokoj. Bolezen tudi po dvoletnem zdravljenju v Parizu ni nazadovala, marveč jo je od l. 1929. za stalno prikovala na posteljo.

Milica Jankovičeva je ena najplodovitejših in najpopolnejših srbskih pisateljic. Njeno leposlovno delo se pričinja v revolucionarni nacionalistični predvojni dobi, ko je zajel srbsko književnost nov val individualizma in idealizma, proglasujoč vrednote človeške notranjosti.

Še kot dijakinja je Jankovičeva vzbudila veliko pozornost s svojimi pismi. Še danes je uverjena, da je najlepše pisala, dokler je pisala samo za enega čitatelja, in da je bila boljša pisateljica, predno je postala pisateljica. Tedaj je pisala spontano, kasneje, ko jo je bolezen oddaljila od neposrednega življenja in ko se je pričela vse bolj ubijati z razmišljanjem, čemu sploh živi, pa se je oklenila pisateljjevanja zavestno in hote, da dá s tem smisel in vrednost svojemu življenju.

Od l. 1909. se je pričela boječe oglašati v „Srpskem Književnem Glasniku“ pod psevdonomim L. Mihajlović. Svoje pravo ime je izdala šele l. 1913., ko je zbrala svoje povesti v prvo samostojno zbirko „Ispovesti“. Odtlej pa do danes je izdala celo vrsto knjig: več zbirk povesti („Ispovesti“ 1913,¹ 1922,² „Neznani Junaci“ 1919, „Čekanje“ 1920, „Smrt i život“ 1922, „Plavi dobročudni vali“ 1929, „Putem“ 1932, „Medu zidovima“ 1931), med njimi tudi dve mladinski („Istinske priče za decu“ 1922, „Priroda i deca“ 1922), daljšo povest („Kaluder iz Rusije“ 1920) in tri romane („Pre sreće“ 1918, „Plava gospoda“ 1924, „Mutna i krvava“ 1932). Cela vrsta povesti in člankov pa je še vedno raztresena po srbskih revijah (Misao, Srpski Književni Glasnik, Venac), dnevnikih (Vreme, Politika i. t. d.) in koledarjih (Vardar i. dr.), med drugim tudi roman „Bolestno srce“ ki je izhajal l. 1932. v „Politiki“.

Če zajamemo delo Jankovičeve v celoto, pridemo do značilnega spoznanja: vkljub izpopolnitvi v stilu in opazovanju, vkljub takozvani rutini, ki se javlja v kasnejših delih, so si posamezne knjige, celo posamezne povesti in romani tako podobni, da sicer lahko govorimo o nekoliko večji ali manjši umetniški vrednosti tega ali onega njenega dela, prišli bi pa v precejšnje zadrego, če bi kdo zahteval od nas, naj podčrtamo vidne razlike med deli, nastalimi v različnih dobah. Kajti značilno je, da delo Milice Jankovičeve ne pozna razvojnih faz niti sprememb v stilu in izbiri snovi, celo v na-

¹ Prim.: Sima Pandurović „Milica Janković“, M 1927, zv. 187—188, str. 129; Urbanaz-Urbani (prev. K. Kocijančič) „Milica Jankovičeva“ ZS 1928, 193; Sk.: NE. — Nekaj podatkov o sebi mi je ga. Jankovičeva poslala v pismu z dne 27. marca 1933.

zorih in odnosu do sveta in življenja ostane skoro docela neizpremenjeno. Pravim: povesti in romani, v bistvu pa to niso ne povesti ne romani. So to krajše ali daljše izpovedi osebnega in opazovanega življenja, — spočetka bolj osebnega, kasneje bolj opazovanega — skoro brez fantazije, s preprosto, skromno, skopo fabulo, ki je včasih preko mere vsakdanja in suha, včasih preko mere idealizirana.

Povesti, kolikor so bolj anekdotične, bi lahko nazvali feljtone; kolikor so bolj impresivne in lirične, črtice. Toda najbližji ostanemo njenemu delu, če ga označimo z eno samo besedo: izpovedi. S to besedo je pisateljica nasloвила svojo prvo zbirko, s to besedo bi lahko nasloвила tudi vse ostalo svoje delo. Saj je v celoti pretežno lirično, čuvstveno, osebno. Skoro vedno v obliki pisem, spominov ali neposredne samoizpovedi. Vse osebe, naj so še tako različne, žive eno življenje, vsa dejanja, naj so še tako raznovrstna, gredo v eno smer, ves objektivni svet, naj bo še tako konkreten, ima svoje skrite niti k osrednji točki — k pisateljicini naravi in življenju, ki se zrcali v življenju vseh in usmerja dejanja vsega tega skoro povsem nesodobnega „nvanjega sveta“.

Naj navedem v odlomkih značilen dialog med Zoro — „plavo gospo“ in slikarjem — dvema glavnima junakoma iz ljubezenskega romana „Plava gospoda“:

„Nikakor se ne strinjam z Vami. Od slikarjev najbolj ljubite Rembranta, a od književnikov ste rekli nekoč, da najbolj ljubite Maupassanta. Da ju kdo najviše cení, razumem, saj sta velikana. Jaz se ju celo nekoliko bojim. Toda da ju kdo nad vse ljubi, to mi ne more iti v glavo.

— Iskreno vas obžalujem — reče on laskavo.

— Ne, šalo na stran — se prične ona raznematí. — Človek s čudovitim talentom, nedosegljivo tehniko, božanskimi svetlobami in sencami slika zaklanega vola, vrsto grdih mož in žena, pri katerih ni videti, da bi imeli v glavi več misli kot na licu, a na licu so nižji instinkti. On je genialno slikal banalnost.

— On je genialno slikal zdravje življenja, ki je polno pravtako proze kot pozicije.

— ... I Rembrant i Maupassant sta boljše kot mogoče kdorkoli na svetu posnemala nrirodu in življenje. Priznavam, da se jima za to globoko klanjam. Toda, da jaz nekoga ljubim, mi mora dati še vse več od tega, kar vidi, razume in zna povedati ali naslikati. — dati mi mora se be. Svojo ljubezen in svoje življenje mora vliči v ono tuje življenje, ki ga je ustvaril. Človek bi obupal ob čitanju Maupassanta, ker je na svetu zlo, a Maupassant vse kaže, niti ne misli, da bi ga popravil. Kadar pa človek čita Dostojevskega, ne obupuje, čeprav je tudi v njegovem svetu mnogo zla, kajti Dostojevskij ljubi te svoje ljudi, rad bi jim pomagal in veruje, da je mogoče zlo zmanjšati.“

V tem kratkem dialogu je Jankovičeva po svoji junakinji izpovedala svoje lastno stališče do umetnosti. Umetnost ji ni zgoočen izraz realnega življenja, marveč je, kot pravi na nekem drugem mestu, „esenca lepote življenja“ in tvori „idealno vrednost življenja“. Zato po njenem naziranju umetnik ne sme stati izven življenja, ki ga opisuje, marveč mora biti ves v njem, mora ga ljubiti in izpopolnjevati.

Ljubezen, to je vse. Samo človek, ki ljubi, more biti dober; drugače si zaman prizadeva, vsa volja mu nič ne pomaga.

Toda ljudje napačno razumejo ljubezen. Bore se za takozvano svobodno ljubezen, pri tem pa ne pomislijo, da jo povzdiguje prav jakost, vztrajnost in vdanost. Kdor se boji zvezati se pred družbo ali pred zakonom s človekom, ki ga ljubi, ta že v naprej pripravlja razstaneek; ta sploh ne ljubi, ker ga ločitev ne boli. „Jaz bi rekla, da niti ni svobodne ljubezni, marveč da so samo velike in majhne“, odgovarja v poprej omenjenem romanu slikarju, ki zastopa v življenju in v teoriji idejo ženske enakopravnosti in svobodne ljubezni, — njegova krotka, skromna sestra Olga, glasnica avtoričinega naziranja. „Velike so redke, kot so veliki talenti in veliki značaji“.

Ne spolno, neko drugo ljubezen je treba osvojoditi — človečansko ljubezen. „Ti si v Zori ljubil lepo telo in iskal v njej model in metreso; ona je

v tebi ljubila umetnika in svoj privid o tebi. Dušo sta pozabila iskati in ljubiti drug v drugem.“

Ljubezen je osrednji motiv njenih del. Ljubezen človeka do ljudi, naj-češče ljubezen žene do moža. Toda le redko se ji posreči premostiti prepad med „človekom“ — „živaljo“, med „dušo“ — „telesom“, med „človečansko“ in „spolno“ ljubeznijo. In še celo v teh redkih primerih, ko se obe „krajnosti“ združita v enotno doživetje, še celo tedaj sledi temu „grehu“ večsah rado- voljno vdana, včasih obupna „pokora“ v nadaljnem življenju.

Vkljub temu, da Jankovičeva na večih mestih povdarja, da nima vere v Boga, vkljub temu da toži po izgubljeni otroški veri in nadi v življenje po smrti, izražata njena narava in njeno življenjsko naziranje povsem krščansko miselnost: ljubezen do bližnjega, usmiljenje, sočutje, resignacijo, ponižnost, povdarjanje osebnosti, poveljevanje bolečine in trpljenja, i. t. d.

Ona ljubi drobno življenje, majhne, povprečne, podpovprečne, ponižane ljudi. Bolne, nesrečne, obupane, izmučene, zapostavljene ljudi. Siromašne, ne- talentirane, umirajoče, otroke, invalide, slaboumne. To so sami majhni „ne- znani junaki“, veliki, močni ljudje zaidejo redko vmes. Osrednjo vlogo pa igra žena, katere ljubezen mož brutalno zavrže, in bolno razočarano dekle z veliko voljo in majhno močjo.

„Brez ljubezni v detinstvu, brez mlade veselosti v mladosti, oropano življenja v življenju, željno ga kot vsi lačni, — je ubogo dekletce sitilo svoj glad s prividi, polno vse praznote s sanjami in željo, da dá v velikih delih vse svoje življenje drugim, da bi tako pridobilo tudi sebi življenja ... In tako sem se učila in sanjala in čakala in varala se. Talent pa se ni pojavil.“

„Čuteč, da ne morem biti, kot so moje tovarišice, sem zaželela biti nekaj več od njih. Nedostajalo mi je nečesa, da bi mogla živeti, jaz pa sem si domišljala, da imam nekaj, kar me bo naoravilo nesmrtno. Budalo nesrečno!“

„Trideset let imam. Trideset let življenja — brez življenja. Minulo je detinstvo, minula so dijaška leta; minula je mladost, toda brez sreče, brez ljubezni, brez zaže- lienega uspeha, brez velikega, vse pozabljajočega zadovoljstva, celo brez prešernega svobodnega otroškega smeha. Ničesar nimam svojega; niti velike obojne radosti, celo velike resnične lastne bolečine ne. Same sence, sami odmevi ... Nisem nesrečna, samo srečna nisem.“ (Iz zbirke „Isповesti“).

Kakšno bi neki bilo delo Milice Jankovičeve, če bi ji ne bilo usojeno, ustvarjati pod tako težkimi pogoji?

Predobro se ona zaveda, da živi samo v življenju drugih ljudi in knjig, da je njeno ustvarjanje le prečesto plod sanj ter kombinacija razmišljanja in volje. Ona i s š e smoter svojega življenja, ona hoče dati v svoje delo vse, kar ima najboljšega in več, kakor ima. Zaposlena sama s seboj, opazujoč proznoto okrog sebe, išče doživljajev, hrepeni po življenju in čaka. Njeni ljudje so plemeniti, blagi, svetli, mehki, nežni, toda — niso ljudje. Kakor blede, brezkrvne megle se pojavljajo in izginjajo, ker niso zakoreninjeni v strasteh, izven katerih ne more vzrasti življenje. Zato ti ljudje ljubijo samo „z dušo“ ali pa samo „s telesom“, zato so samo beli ali črni, zato često samo vznese- no deklamirajo, kadar bi morali prekipevati od zdrave elementarne moči.

Positivna stran njenega težkega življenja je nekje čisto drugje: v pre- čiščenju osebnosti, v sposobnosti do intenzivnega doživljanja najbolj drobnih reči in do razlikovanja mians, ki jih zdrav človek ne razloči. Iz vsega bolnega, hudega je dala v svoje delo mirno, svetlo, tiho podobo same sebe, ki je vkljub neprestanemu telesnemu trpljenju polna vedrine, čeprav često prepletene z resignacijo.

Občudovanja vredno je, kako ta žena, ki že štiri leta skoro nepremično leži v postelji, ki le mukoma pregiba roke in piše v bolečinah, jasno opazuje in razčlenja vsako najfinejšo spremembo v sebi in svoji okolici. Ginljivo je, kako je v svoji zadnji knjigi „Medu zidovima“, ki je najvernejša analiza njene

poslednje dobe, zbrala v majhne črtice vse svoje drobne doživljaje, vse svoje uboge bežne radosti, ki so ji za hip pretrgale trpljenje.

Njeno delo je premalo strnjeno. Tako je kot njena bolečina. Nikjer se ne konča, kar preliva se iz knjige v knjigo, v monotono nedoglednost. Često je siromašno, razvlečeno, pregostobesedno. Toda neizumetničeno je in brez vsake afektacije in poze. V svoji intimni iskrenosti in preprostosti učinkuje toplo in prisrčno. Lahko pristopno vsakomur, je najbližje sentimentalnemu, neizkušenemu človeku, ki se ne vpraša, koliko ta idealni svet utreza resnici in kako daleč je od današnjega življenja. Opaja ga s svojo čuvstveno liričnostjo, polno zraka in tonov; s svojo dobro ljubeznijo ga zasanja v svetlo, pozitivno razpoloženje.

„A kaj sem jaz? Nisem niti dragi kamen niti steklo, ki slepi največje. Pa kaj sem potem? Kaplja rose sem, kaplja vode, toda čiste. Tiho in hitro bo izpuhtela na kakem orošenem cvetu, toda ne bo zapustila umazanega sledu.“ „Vino moje trte je prirodno, toda slabo... a jaz vem, da morem ustvariti tudi kaj lepega, majhnega, ne velikega, toda resnično lepega — in to je edina radost mojega siromašnega življenja.“

(Iz zbirke „Čekanje“.)

IZ ZBIRKE „MED ZIDOVİ“

Milica Janković — M. B.

„Oprostite, fotografiraj Vam ne morem poslati. Nerada se fotografiram, ker ne želim obnavljati ono, kar je grdo. Mesto ne Vam pošiljam svojo knjigo „Med zidovi“, ki je povsem avtobiografska in ki je nastala, ko mi je bilo najtežje... Ako želite iz nje kaj prevesti v slovenščino, izvolite, boljša fotografija ni potrebna. Beograd 27. III. 1933.

Med zidovi

Trinajst mesecev nisem zapustila svojih zidov. Toda po tem ni prišlo osvoboženje; zamenjala sem samo stanovanje.

Beli zidovi, zelena vrata, veliko okno brez zavese. Trinajst mesecev sem ležala nepremično na postelji, samo pogledi so mi begali skozi okno. Edina moja vez z nebom — leseni okvir, v katerem je bil ves moj svet.

Če je kdo hotel kaj veselega, naj takoj zapre knjigo. Če je hotel kaj novega, prav tako; to je staro kot trpljenje. Če vam pa zadostuje, da je človeško, potem prečitajte; ničesar ne boste izgubili. Mogoče boste nekaj tudi našli. Ljudje cenijo redke stvari. Tukaj so radosti redke.

Nikakor ne mislim zapovrstjo opisovati teh dolgih mesecev svojega življenja; to bi bilo kruto napram dobrim ljudem, ki so mi poklonili svojo pažnjo, svoje sočutje. Dati hočem samo posamezne trenutke, ki se mi zde bolji od drugih. Naj je človek še tako propal, če sta mu ostala oko in misel, se najde tudi zanj kako zrnce, od katerega duša živi.

V trenutkih svežega ogorčenja sem želela pisati pesmi. Črne pesmi — tako bi se imenovala moja knjiga, če bi bila pesnica. Kaka vznihanost, da moreš v tem hipu pregibati roko. Hvaležnost, da ne kričiš od bolečine, da moreš mirovati poldrugo uro in misliti običajne dobre misli. Olajšanje, zadovoljstvo, da ti srce ne trepeče od bolečin — telesnih bolečin. Potrtost, da telo odstopa samo kak trenotek duši. Tiha navdu-

šenost, da so se to popoldne zatekli k tebi pametni pogledi deteta, ki občuduje tvojo nepremičnost.

Oh, naj se nikoli ne napišejo moje pesmi. Mnogo črnih stvari je na tem božjem belem svetu. Nikomur nočem trgati živcev. Prav zato, ker so moji preveč natrgani. Hotela pa bi, da si to knjižico prečitajo oni, ki jim nikoli ni dovolj. Bojim se, da ne bo obratno.

Štejem

In do blaznosti me vodi to štetje. Ležim na hrbtu, ne morem se premakniti ne na levo ne na desno, samo oči mi begajo v vseh mogočih smereh. In vse, kar vidim, štejem: vse, kar se šteje in kar se ne šteje. Stekla na oknu, deske po tleh, pege po zidu, ogle slik in ogledala, strani slik in njihove sredine. Delim nedeljivo in štejem dele, in nikoli ne vem, koliko je česa. Čemu štejem? Kaj je to potrebno mojim boleznim živcem, ali je to prevara, da zaposlim duha, ali samo še eno brezplodno plahutanje več?

Štejem prazne prostore med slikami, knjige na mizi in na polici (včasih je to zelo mučno preštovati točno, včasih pa tudi podtaknem, kadar je mučno), štejem stekleničice na umivalniku in črke na stekleničicah; črte, izdobljene in izbočene deske na vratih in lesene grče na njih. Štejem povprek, dva, štiri, šest, ali navzdol: eden, dva, tri. In tručna postajam. Nočem šteti! Ne morem, da bi ne hotela. (Samo včasih štejem podzavestno.) Zapiram oči in vidim pred seboj kakor zid debelo napeto mrežo in pričenjam šteti njena brezštevilna očesca. Obupavam in napenjam oči. Mreža se pretvarja v neke zelene nanizane in naložene bodice, ki jih prav tako štejem. Utrujena omahnem malo v polusen: pred menoj se grmadijo in pačijo ostudni obrazi, jaz pa jih štejem.

Samo če bi prišel kak zanimiv gost in prinesel kake nove zgodbe, bi vsekakor prenehala šteti. Samo eden, ne več, da me ne utrudijo, in da ne sedi dolgo. Toda zunaj pada sneg in nikogar ni, pada mrak in mraz, toda nikogar ne bo. Včeraj je prišel zdravnik. In vse to mučno štetje, radi katerega sem se mu hotela potožiti, se je razblinilo; zdelo se mi je ničevó pred njegovim širokim, dobrim nasmehom, polnim vere. In ničesar mu nisem povedala. Tako malo se poznajo zdravniki in bolniki.

S čim naj zaposlim svojega duha, da ga osvobodim preštevanja?

KRIZA DANAŠNJE VISOKOŠOLKE

Ada Žgurjeva

Rektor graške univerze je nazval nazadovanje univerz, ali bolje rečeno slušateljev, krizo univerz. Glavni vzrok nazadovanja univerz kot najvišjih znanstvenih institucij je po njegovem mnenju v tem, da prihaja na univerze vedno več takih dijakov, ki jim ne gre toliko za umstveno napredovanje kakor za to, da pridejo preko diplomskih izpitov do kruha. Naraščanje števila takih dijakov pa je posledica splošne gospodarske krize. Ker dijak takoj po abituriju ne more dobiti službe, pač nadaljuje študije.

Kolikor sem razbrala iz kratkih beležk, ki so jih priobčili naši časopisi, se je dotikal graški rektor v svojih izvajanjih le problema slušateljev, slušateljic pa ni omenjal. Iz tega se more sklepati dvoje: ali jih popolnoma istoveti z njihovimi kolegi, ali pa jih ne smatra za tako važne činitelje napredka (oziroma nazadovanja!) kakor dijake.

Me ženske se seveda ne moremo strinjati ne s prvim ne z drugim. Kako je torej z današnjimi visokošolkami?

Gotovo je, da tudi preživljajo krizo. Pred leti, ko so ženske dobile dostop do višjih študij, je prišla na univerze res samo duhovna elita. Sedaj pa so abiturijentke, ki pridejo nadaljevat študije iz čistega hrepenenja po znanosti, v manjšini. Izgubljajo se med številom onih, ki jim je študij na univerzi le bolj most do službe in kruha. Te prihajajo torej iz istega nagiba kakor oni slušatelji, katere smatra rektor graške visoke šole za glavni vzrok nazadovanju univerz. Vendar se njegovemu mnenju ne morem brezpogojno pridružiti. Med to mladino je namreč mnogo dijakov in dijakinj, ki so res nadarjeni; znano je tudi, da se pri mnogih pojavi tekom študija veselje do predmeta, ki ga študirajo. Tako izidejo končno tudi iz te vrste visokošolske mladine ljudje, ki so po kvaliteti na isti stopnji kakor oni kolegi in kolegice, ki so se že od početka iz nagnjenja odločili za študij.

Seveda so pa med to vrsto tudi taki, ki jim manjka sposobnosti za študij. Ti so nedvomno univerzam v breme. Večinoma so to otroci višjih uradnikov ali pa akademsko naobraženih očetov, ki mislijo, da je sramotno, če bi se njih otroci preživljali z delom svojih rok, pa silijo tudi popolnoma nezmožne sinove in hčere k študiranju. Taki nespametni starši raje gledajo, da se njih otroci čezmerno mučijo z učenjem in da pozneje zavzemajo v vrsti izobražencev podrejeno stališče (vsaj umstveno!), kakor da bi jih vpisali v kako strokovno šolo, kjer bi laže izdelovali.

Posebej pa dobimo med visokošolkami še drugi tip. To so dijakinje, ki izhajajo iz takozvanih „boljših“ družin. Te študirajo iz snobizma — pač ker je to danes moderno. Res je, da so tudi med temi nekatere, ki se jim tekom študija vzbudi veliko zanimanje za predmet. Ker so tudi premoženjsko dobro situirane, se povzpno čisto celo više kakor one dijakinje, ki so se iz nagnjenja odločile za študij. Pri veliki večini dijakinj tega tipa pa, žal, ni tako. Študirajo le iz mode in naravno je, da jih ta nagib ne more vzposabljati za resno delo. K predavanjem prihajajo kakor na neke vrste zabavo, morda celo razkazovat obleke ali spretnost v kosmetiki. Kajti te dijakinje, ki jim gre za tem, da stoje na višku mode, vidijo svoj ideal v danes najbolj slavljenih ženskah — v filmskih igralkah. To niti ni toliko krivda njih samih, ampak je nujna posledica vzgoje, ki je obvisela le na zunanostih.

Tako dobimo danes na vsaki univerzi slušateljice, ki pretirano povdargajo oni del ženskega čuvstvovanja, ki ga moški (vsaj večimoma!) nikakor ne morejo razumeti: stremljenje po estetični zunanosti, ono stremljenje, ki so ga pionirke ženskega gibanja v sebi popolnoma zatirale. Seveda so pretiravale — saj je menda vsakemu mlademu gibanju usojeno, da pretirava — a ravnale so tako iz popolnoma pravega pojmovanja. S tem, da so hote nasprotovale diktatno mode, so javnost najlaže prepričale o resnosti svojih stremljenj.

Ni moj namen razpravljati o dopustnosti pretiranega stremljenja po estetični zunanosti sploh, to je, pri ženskah, ki ne študirajo. Odločno pa obsojam to pri študirajočih ženskah. Trdim: njih vedenje je poglavitni vzrok krize današnjih visokošolk, a kot krizo visokošolk smatram to, da izgubljajo javnost čedalje bolj zaupanje v resnost njihovega dela.

Omenila sem že, da moški večimoma ne morejo razumeti ženskega stremljenja po estetični zunanosti in jih zasmehujejo. Koliko bolj ali manj

posrečenih šal kroži o ženi, ki hoče svojega moža z zvižajo pridobiti za nakup obleke, klobuka i. t. d. To stremljenje smeši ženo v moških očeh. Koliko bolj še potem, če se to stremljenje stopnjuje do pretirane rabe kosmetičnih pripravkov! Tak, po vseh predpisih obstoječe mode pripravljeni obraz pravi opazovalki: 'hočem biti elegantna in lepa!' a moški si ga tolmajačijo drugače: 'hočem vam ugajati!' Moški so namreč ustvarjeni tako, da iščejo v vsakem pojavu otipljiv namen in da ga radi spravljajo v zvezo s svojo osebo.

Študirajoča žena pride neprestano v stike z moškimi — s profesorji in s kolegi. Če ti vidijo, da skuša s svojo zunanostjo pritegniti njih pozornost nase, je že ne vzamejo več resno; ne nje, ne njenega dela. Kakor je že njih narava, jo smatrajo ali za orodje zabave ali pa jo prezirajo kot umstveno manjvredno bitje. Saj se moški še danes po veliki večini niso sprijaznili z dejstvom, da je postala žena faktor tudi izven družine in celo v višjih politikah, ki so bili tisočletja pridržani izključno njim.

To vse pa seveda te modne visokošolke ne moti in bi se tudi onim, ki niso take, ne bilo treba radi tega razburjati, ako bi tako vedenje ne imelo slabih posledic za vse študirajoče ženske.

Ker so moški po večini še vedno nasprotni ženskemu študiju in ker je človeški razum iz neke podzavestne ekonomije nagnjen k poenostavljanju, iz česar izvira ono nesrečno posploševanje sodb, smo tako prišli do jedra krize današnje visokošolke: radi nekaterih neresnih slušateljev očita javnost mnogim manjvrednost, jih zapostavlja njih kolegom med študijem in tudi pozneje. Nihče ne pomisli, da je tudi med visokošolci mnogo balasta. Tako se maje danes v temeljih to, kar so dosegle naše prednice zlasti med vojno: spoštovanje in zaupanje do ženskega dela.

Morda bo kaka čitateljica ugovarjala mojim izvajanjem, češ, da gledam prečno. Da bi le bilo tako! Nisem pa pesimistka, zato mislim, da bo ta specijelno ženska kriza v doglednem času premagana. Leto za letom namreč nastavljajo na srednje šole več profesorice in te bodo pač vzgojile univerzam resnejši in razsodnejši naraščaj!

* * *

FRAN GORSE: BELOKRANJICA. Nagrobni spomenik Franju Lovšinu, narodnemu buditelju na Vinici v Beli Krajini, pokopanemu pri Sv. Križu v Ljubljani. Kip tipične Belokranjice v narodni noši, izklesan iz marmorja v širokih dimenzijah, izraža skromnost priproste kmetске žene, ki se je prišla v imenu naroda pokloniti svojemu dobrotniku. Forme so dosledno v skladu z notranjim, koncentriranim izrazom globoke in tihe žalosti figure. Kljub temu, da kipar ni šel v iskanju izraza v ekstrem, je vendar to delo sodobno občuteno.

Kip je bil razstavljen na letošnjem velesojmu.

N. N.

POD KOSTANJI

Dora Grudnova

Kostanji so veje razpeli,
v pomlad zagoreli.
Kadar najbolj življenje utriplje —
kaj duh za minljivostjo tiplje?

Ko so živeli
prednamci minulih stoletij,
so prav kakor zdaj šelesteli
kostanji jim sen mladoletij,
tisočero je zubljev v nebo gorelo
in je kילו, k solncu se gnalo, brstelo,
prav kakor zdaj;
rodovi, ki vzele so zemlje jih ruše:
materije pogin, razpad, strohnele kosti,
(o, jaz živim! skoz žile mi polje maj!),
in blazno gibal: i oni imeli so duše?

Bog, m o j Bog, saj si!
Odkod, čemú in kam? —
v skrivnosti tej večni te v slutnji zaznam.

KAKŠEN JE TVOJ ROD?

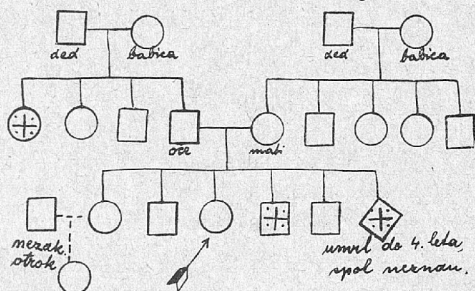
Dr. B. Škerlj

Kaj ne, ti veš, kje si rojena? Veš tudi, kje si vzrasla. Veš, kdaj si bila rojena. Toda, ali veš tudi, kdaj si shodila, kdaj zgovorila, dobila prve zobčke, nad katerimi se je tvoja mamica razveselila? Najbrže ne. In skoro gotovo ne veš, kako te je tvoja mati nosila, ali je bila zdrava, odkod tvoja podobnost z materjo, z očetom, s kakšnim drugim sorodnikom, skratka, odkod to, da „spadaš k familiji“? Če bi o tem premišljala, bi te najbrže začelo zanimati, kakšen je prav za prav bil tvoj rod, kaj so ti dali starši s seboj na tvoje zemeljsko potovanje, kakšni so bili tvoji predniki in kaj je prav za prav v tebi od prednikov.

Vsako živo bitje, rastlina, žival in tudi človek ima v sebi možnost, da ustvari novo živo bitje svoje lastne vrste. Ta možnost obstoja v spolnih stanicah; pri mnogih živalih in pri človeku v spolnih stanicah, ki jih proizvajata jajčnik (jajčeca) pri ženski (samici) in modo (semenske nitke) pri moškem (samcu). In v teh malih živih bitjih, v teh stanicah, v jajčecu in semenski nitki, je skrita vsa tajna bodočega življenja, bodočega poedinca. Treba je združiti jajčeca z semensko nitko, da se ustvari nov poedinec, novo človeško bitje. V hipu združiti pa je to novo bitje dedno že popolnoma določeno; nič več se ne da spremeniti na njem. Zato pa je tako važno, da dobro poznamo svojo dedno tvarino, ki je skrita v naših spolnih stanicah, v jajčecu in v semenski nitki. Dedno tvarino, ki jo ima vsak od nas v sebi, pa je tudi dobil od dveh svojih stvariteljev, polovico od matere, polovico od očeta. Če se ustavimo pri doseganjih spoznatkih, potem sledi iz njih dvojce za nas važnih naukov za življenje: 1. da nosimo v sebi „večno“ dedno tvarino, da smo samo hranitelji dedne tvarine, ki smo jo sprejeli od svojih staršev in ki jo moramo nepokvarjeno (ali vsaj ne po svoji lastni krivdi pokvarjeno!) ohraniti svojim potomcem; 2. da narava ne razlikuje med žensko in moškim, kar se tiče važnosti in potrebe z ozirom na potomstvo. Mati, ti si prav tako

odgovorna za svoje potomstvo kakor ti, oče! Enakovredna sta si, dasi ne popolnoma enaka. Vsi nauki, vse filozofije o manjvrednosti in podložnosti ženske se razblinijo v nič pred tem naravoslovnim dejstvom. Tvoj rod, tvoja dedna tvarina, se nadaljuje v tvojih ženskih potomcih prav tako kakor v tvojih moških, v hčerah prav tako kakor v sinovih. In če tudi hči s poroko izgubi rodbinsko ime svojega očeta, ni s tem izgubila prav nič na svoji dedni tvarini, ki jo je dobila po svojih starših od svojih prednikov. Svoj rod moramo torej zasledovati prav tako v ženske prednike kakor v moške in slediti mu moramo prav tako v svoje ženske potomce kakor v moške.

Vprašanje je sedaj, kako moremo spoznati svoj rod, svojo dedno tvarino? Spoznati jo skušamo potom svojega rodovnika, ki si ga moramo narisati. Pri tem pa moramo poznati nekaj znakov in skrajšav. Vsakega moškega člana rodbine označimo z malim četverkotnikom (kvadratom) in vsakega ženskega člana z malim krogom.

Če pa nam o katerem članu rodbine (recimo da je prav mlad umrl), spol ne bi bil znan, postavimo zanj kvadrat na vogel. Če je kakšen otrok umrl do svojega 4. leta, ga zaznamujemo s križem s 4 točkami (prim. sliko!). Zakonske zveze označujemo s celo črto, prav tako zvezno zakonske otroke

s celo črto s svojimi predniki. Nezakonske zveze in otroke pa označujemo s črtkanimi črtami; s tem smo takoj opozorjeni, da moramo polagati važnost na socialne razmere, lahko pa tudi na posebne vrojene nagnjenosti, če se n. pr. pojavi v rodovniku več nezakonskih zvez. Rodovnik začnemo risati vedno z dotično osebo, o kateri ga hočemo sestaviti, recimo s samim seboj. To osebo označimo s puščico, da je ne izgubimo izpred oči, saj je v mnogih rodovnikih prav mnogo poedinčev. Potem zarišemo brate in sestre te osebe vodoravno poleg nje. K vsaki osebi zabeležimo starost, poklic, prestane ali trajne bolezni in sploh na kratko vse, kar se nam zdi važno ali kar hočemo zvedeti. Potem se začnemo zanimati za očeta in mater; tudi pri njih zapišemo starost, poklic, bolezni, razvade in navade itd. Nato sledimo očetovemu rodu po njegovih bratih in sestrah, zapišemo istotako vse zanimive podrobnosti in končno zarišemo in popišemo še starše očeta. Tudi tu lahko še iščemo naprej po svojih prednikih. Prav tako kakor za očeta se zanimamo tudi za mater in njene sorojence (brate in sestre) in za njene starše. Ko smo tako narisali vsaj tri generacije, namreč svojo (najmlajšo), roditeljsko (srednjo), in dedovo (najstarejšo), si ogledamo, kaj smo med posameznimi člani te rodbine našli sličnega, enakega in podobnega. Če najdemo n. pr. večkrat alkoholizem v rodovini, mogoče celo z obeh strani, z materine in očetove; če najdemo morda večkrat pljučnico, ali n. pr. dvojčke, ali jetiko v tej ali oni obliki itd., potem smemo misliti na posebnost dedne tvarine v tem ali onem smislu. Prav tako odkrijemo morda posebno nadarjenost za glasbo, za računstvo, za kakšno obrt, za trgovino itd. Tudi v tem primeru smemo sklepati na posebno nagnjenost (dispozicijo) dedne tvarine preiskane rodovine. Rodovnik je torej prav zanimiva in važna zadeva, vredna, da se vsakdo zanima zanj; saj gotovo odkrije v njem kaka svojevrstna nagnjenja.

Dedne lastnosti pa imajo svoja pravila. Spoznal jih je že pred skoro 70letni avguštnski pater Mendel v Brnu. Kasneje so njegova odkritja pozabili in jih šele okoli l. 1900. na novo odkrili, in sicer skoro istočasno trije rastlinoslovci (Tschermak, Correns in de Vries). Spoznali so, da se dedne lastnosti podedujejo po čisto določenih zakonih in pravilih, ki so razmeroma enostavna in dokaj lahko pojmljiva, vsaj v osnovah. Vsak poedinec ima za vsako svojo lastnost po očetu in materi posebno dedno osnovo. Denimo torej, da cvete neka rastlina belo, neka druga, sicer iste vrste, pa rdeče (tako je n. pr. pri grahu in nekaterih drugih). Ti dve lastnosti sta si enakovredni in pogojeni v posebni dedni osnovi, ki ji denimo za naš primer za bel cvet AA (en A je od očeta, drugi od matere), za rdeč cvet pa RR. Pri oplodnji ali, kakor pravimo navadno, pri križanju, se združi lahko vsak A z vsakim R-om in obratno. Dobimo torej v vseh štirih mogočih primerih le isto dedno podlago AR. Ali če si to lepše ponazorimo:

$$AA \times RR$$

$$\overline{AR \quad AR \quad AR \quad AR}$$

Mogoče je pa tudi, da celo v veliki večini primerov v naravi je tako, da ena lastnost drugo krije, kljub temu da morata biti obe v dedni osnovi, kakor sedaj vemo (ena po očetu, druga po materi). Vzemimo torej, da lastnost ustvarjati rdeč cvet krije lastnost ustvarjati bel cvet. Potem označimo krijočo ali dominantno lastnost z veliko črko (v našem primeru torej z R, krito ali recesivno lastnost pa z malo črko (v našem primeru torej z a). Že iz tega sledi, da ima lahko vsak rdeč cvet dedno osnovo z RR ali pa z aR (ker R krije a). Če si pa vzamemo kot izhodišče za svoje poskuse dve t. zv. čisti rasi, namreč rdečo z RR-osnovo in belo cvetočo z

$$\begin{array}{c} aa \times RR \\ \overline{aR \quad aR \times aR \quad aR} \\ aa \quad aR \quad aR \quad RR \end{array}$$

Možnost 1. in 2.

$$\begin{array}{c} aa \times aR \\ \overline{aa \quad aa \quad aR \quad aR} \end{array}$$

Možnost 3.

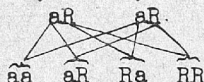
$$\begin{array}{c} Ra \times RR \\ \overline{RR \quad RR \quad aR \quad aR} \end{array}$$

Možnost 4.

aa-osnovo, potem si lahko naredimo tak rodovnik, na katerem bomo spoznali prav vse možnosti in muhe podedovanja.

Vse te rastline cveto rdeče; če križamo dva taka poedinca, dobimo v naslednjem rodu zapisano razmerje možnosti. Le v eni polovici primerov gre zopet za mešance, dočim se pokaže ena četrtnina „čistih belih“ in druga četrtnina „čistih rdečih“. Iz vsakega nadaljnega križanja mešancev bi dobili isto razmerje. Že tu spoznamo, da more kakšna recesivna lastnost (v našem primeru možnost belega cveta, označena z a) preskočiti generacijo, pa tudi generacije!

Tretja možnost nam kaže, da dobimo med potomci „čistega belega“ z „rdečim mešancem“ razmerje: polovica „čistih belih“ proti polovici „rdečih“, toda mešanih. Četrta možnost kaže prav isto: polovica „čistih rdečih“ proti polovici „rdečih“, toda ne mešanih. Končno si oglejmo še enkrat drugo možnost, namreč, da križamo dva rdeče cvetoča mešanca; rekli smo, da je sposobnost ustvariti rdeč cvet dominantna nad sposobnostjo ustvariti bel cvet. Narišimo si to še enkrat: tu najdemo torej v eni četrtnini primerov rasno čist

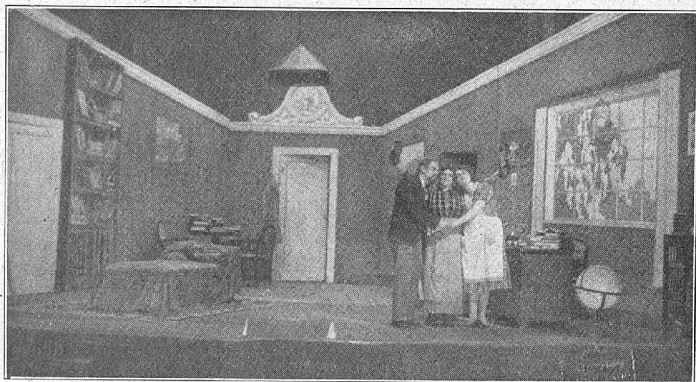

cvet (aa), v vseh ostalih primerih pa le rdeče cvetove, vendar od teh le eno tretjino čiste rase, namreč le RR, ali eno četrtnino vseh možnosti. Polovica pa je rdeče cvetočih mešancev.

Iz vsega do sedaj povedanega spoznamo, da moramo dobro razlikovati, med videzom (fenotipom) in dedno osnovo (genotipom). Rdeč cvet je navi-

dežno (fenotipično) enak, če mu je dedna osnova RR, torej če je čiste rase, ali pa če mu je dedna osnova aR, torej če je mešanec. V teh pravilih, ki smo jih teoretsko opisali na primeru rastline, so zapopadena vsa osnovna pravila podedovanja, ki veljajo za živstvo sploh in torej tudi za človeka. Spoznali smo, kako morejo krite ali recesivne lastnosti preskočiti generacije in kako se morajo krijoče ali dominantne lastnosti z zakonito strogostjo pojaviti v vsaki generaciji, če jih je imel le en prednik rasno čiste. Recesivne lastnosti se pa vidno sploh ne morejo pojaviti drugače nego rasno čiste (mislimo na aa!).

Razlikovati moramo pa dobro med temi možnostmi, ki smo jih tu upoštevali, in med resničnim stanjem. Z razmerjem 1:2:1 ali 1:3 ali 2:2, skratka s tem razmerjem, ki se vedno dopolni (pri dveh križanih lastnostih) na številko 4, ni povedano, da se mora vsaka teh štirih možnosti res dejanski izpolniti, če bi imeli starši štiri otroke. Saj je to jasno, če mislimo na to, da ima mnogo staršev le enega ali dva otroke. Katera možnost se potem uresniči? Tega za posameznika nikoli ne vemo. Prav zato pa moramo tako dobro poznati svojo rodovino, da bomo odkrili vsaj one lastnosti, za katere vemo, da bi se mogle pojaviti pri naših potomcih. Že možnost sama nas mora narediti oprezne, če odkrijemo v rodovini n. pr. kakšne nevarne, zlasti duševne bolezni (n. pr. epilepsijo, idiotijo i. dr.). V takih primerih nam bo pač čut odgovornosti do svojih potomcev branil morda poročiti se ali vsaj imeti sploh otroke. Bolezni, za katere vemo, da nastanejo le na izvestni dedni osnovi, je mnogo. Ugotoviti jih more zdravnik, njemu pa lahko pomagata s tem, da ga opozorite na razne pojave v svojem rodovniku. Čut odgovornosti do svojih potomcev nas torej sili, da spoznajmo čim natančneje svojo rodovino, pa tudi da spoznajmo rodovino svojega zaročenca ali zaročenke in da se ravnajmo po svojih spoznanjih. To, mati, ni materialistično mišljenje, to je ljubezen do tvojega še nerojenega otroka. Ali ga hočeš videti bolnega, pohabljenega? Kakor morda premišljuješ, dekle, o svojem bodočem možu, ali je čeden in ali ima dovolj denarja, morda posestvo ali druge posvetne dobrine, tako ne pozabi razmišljati tudi o tem, ali je res zdrav, ali bo mogel s teboj imeti zdrave otroke, ki bodo njemu in tebi v veselje! Spoznaj svoj rodovnik in vzpodbujaj k temu druge, ki jih ljubiš!

MISLITE TUDI NA TE!

Lea Faturjeva

Brez službe in brez pare: v tak bridek položaj pride dandanes marsikatera pomočnica, bodisi da je prišla s kmetov in čaka na službo, bodisi da je odpuščena iz službe ali da pride iz bolnice. Kam? V Ljubljani je sicer že več zavetišč za pomočnice, za prenočišče pa je treba plačati. Par dinarjev ni dosti za tistega, ki jih ima. Če mora mlado dekle biti ponoči na ulici, ni čuda, da se izgubi. In če si enkrat pomaga s prodajanjem svojega telesa, se privadi temu kmalu... Potem bolezní, odgon, breme občine. Beremo o propalih dekletih in se zgražamo. Vprašajmo raje, če bi je ne bilo par dinarjev obvarovalo propada. Česa je treba? Doma, v katerem bi našla ona, ki nima pare, prenočišče in zaposlitev. Zaposlitev, kajti dekle, ki postaja po cele mesece v čakanju, izgubi voljo do dela. Človek je že tak, da se kmalu poleni. In lenoba je, kakor znano, začetek vse hudobije. Pa toliko službenih ponudb in tako malo povpraševanja! Zato smo doživeli sramotni očitek, da je največ prostitutk iz vrst služkinj, in sicer iz vrst slovenskih služkinj. Zakaj ni bilo tega slišati pred vojno? Slovenska služkinja je bila na dobrem glasu v starem in novem svetu, zdaj pa ne marajo v Beogradu gospe več Slovenk... Če je sramotni očitek resničen, je to posledica povojnih razmer in razmer, v katere pridejo neizkušena in nezaščitena dekleta — če je ta očitek resničen, je to sramota za nas vse. „Slovenci ste dobri radnici“, je rekel Srb Slovencu, „a vaše ženske so velike vlačuge“. Že pri zadnjem Katoliškem shodu v Ljubljani se je pritožil župnik Wagner iz Beograda, kako rade zaidejo tam Slovenke na slaba pota. Od takrat ne gre na bolje, dasi duhovniki poskušajo zbirati služkinje v društvih. V Beogradu so šolske sestre ustanovile zavetišče. Dekleta plačujejo par dinarjev za prenočišče, če jih nimajo, pa obljubijo, da bodo prinesla. V Zagrebu je zavod, ki daje služkinjam brezplačno hrano in prenočišče; ko pa dobi dekle službo, pošlje zavod gospodinjí račun. V Pragi je ustanovila pokojna Masarykova zavod za gosp. pomočnice, ki se vzdržuje s podporami; mesto vzdržuje sedaj zavod, kjer služkinje nič ne plačujejo, pač pa opravljajo domača dela. V samostanu v Jettični ulici dobivajo hrano in prenočišče, zato pa delajo preproge in druga dela. Tako tudi pri elizabetinkah v Boznu. Na Dunaju je napravila mestna občina pomočnicam udobne domove; za prenočišče plača deklet prvo noč 1 šl. 90, drugo 80 grošev, hrano si preskrbi sama. Katera nima za prenočišče, gre v „Obdachlosenheim“, ob 8 mora noter in ob 6 zjutraj ven. Mesto je priredilo brezposelnim pomočnicam gospodinjjske tečaje, da jih zaposluje in izobražuje. Minister Pucelj je predlagal že februarja, naj se ustanovi v vsakem mestu dom za dekleta in žene, ki pridejo v mesto in čakajo na službo.* Ker spada to v zakon za pobijanje spolnih bolezní, vidimo, kam je že zajadrlo poselsko vprašanje. Najboljša pomoč bi pač bila, če bi ostajala dekleta kolikor mogoče na kmetih. Boljši je črn pošten kruh doma kakor vsa mestna prevara. Je sicer tudi pri naš več društev za varstvo deklet, treba pa je, da ustanovi mesto čim preje dom, v katerem bi dobivala dekleta brezplačno oskrbo, bi pa zato opravljala gospodinjjska dela v zavodu. Zaposlenje bi jih obvarovalo postavanja in jih tudi izobraževalo. Zato bi se moralo zavetišče naslanjati na kak vzgojevalni zavod. Iz vrst pomočnic je izšla marsikatera poštena in spoštovana gospodinja, treba je, da ohranimo našim dekletom dober glas in jih obvarujemo obupa.

*) Glej poročilo o kongresu JZS. — Ur.

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST

DELO OLGE SCHEINPFLUGOVE V LJUBLJANSKI DRAMI.
Kot zadnjo premiero v letošnji sezoni je ljubljanska drama določila komedijo „Okence“, katere vpriporitev se je vršila 1. junija 1933. Avtorico dela, Oglo Scheinpflugovo, v Ljubljani že poznamo izza njenega nedavnega gostovanja v našem dramskem gledališču, ko je igrala eno glavnih vlog v veseloigri „Ljubezen ni vse“ (Láska není všecko), katero je sama spisala. Že tedaj smo spoznali, da Olga Scheinpflugova, ki je članica Nar. divadla v Pragi, upravičeno velja za eno izmed najboljših čeških igralk, če ne za najboljšo, vsled svoje velike inteligence, lahkotnega in subtilnega podajanja, v čemer je velik čar niene igrice, in da zna kot pisateljica zlasti močno prikazati povsem običajne dogodke iz vsakdanjega življenja s tistim posebnim humorjem, ki vzbuja v človeku smeh in dobro voljo, ki se pa končno tako čudno zareže v naše veselo opazovanje oseb, ki jih usoda izigrava dan na dan pred našimi očmi, da začutimo prav na dnu duše, kako nas je nekaj hudo zbolelo, kako nam je žal teh dobrih in navih ljudi.

Ako sodimo po uspehih in ceni dela (Olga Scheinpflugova je poleg imenovanih dveh del med drugim izdala še komedijo „Ubití“ — Zabitý, knjigo „Gledaliških zapiskov“ — Divadelný zápisky, roman „Rdečí kolotoč“ — Červený kolotoč, menda precej avtobiografični roman „Babiola“ in „Pravljice s tega sveta“ — Pohádky z tohoto světa), moreno smatrati „Okenco“ za dozdaj najbolj uspelo delo češke igralk in pisateljice. V Pragi je doseglo nadpovprečno število predstav in čujem, da je bilo prevedeno celo v španščino.

V „Okencu“, (glede naslova je bilo čuti razna pomišljanja in nekaj nasvetov, a težava z njimi še vedno obstoja) veseloigri v štirih dejanjih, ki se odigravajo v Pragi v sedanosti, obravnava avtorica povsem neznamen motiv: gre za vprašanje, kje in kako je privatni docent etike, Jakob Johanek, skrajno soliden, moralno visoko stoječ in srčno dober profesor, preživel čas od ene ponoči do zore, potem ko je zapustil družbo, v kateri se je bil tako opijanal, da je izgubil vsak spomin na svoja dejanja in nehanja v omenjenem času in je nastopila luknja v spominu, ki jo Olga Scheinpflugova imenuje „okenko“. Avtorica je našemu znanstveniku napravila vse pregrehe na tako spreten in duhovit način, da se publika ni mogla dovolj nasmejati njemu in osebam, ki so spadale v njegovo premišljevanje in pomagale dognati dejanja, ki jih je profesor etike izvršil v omenjeni noči. O veseloigri „Okence“, ki jo odlikuje spretno zasnovan zapletek in učinkovit razplet, bi mogli reči, da je brezhibno igrana, če ne bi bilo le preveč ponavljanja nekaterih duhovitih domislic, kar učinkuje mestoma utrujajoče in dobiva gledalec občutek, da se dejanje po nepotrebnem razteza in podaljšuje, vsled česar igra izgublja na svoji moči. Pozna se, da je avtorica igrice igralka, dobra poznavalka odra in pisateljica resničnih komedij: konverzacija

je lahkozna, kar se mora zlasti ugodno občutiti v originalu, kjer govore osebe, vzete iz pristnega praškega življenja in podane krepko življenjsko. a tudi žargon svoje okolice, zamisel igre in način njene obdelave je subtilno duhovit. Scheinpflugova je v tem svojem delu brezobzirno a iskreno osmešila učenjarski tip Jakoba Johánka ter z njim pokazala, v kako nesoglasno pelhanje in blatenje more zavesti učenjaštvo izobraženca, ki se je z vso vnemo posvetil domnevanju različnih znanstvenih teorij, pri čemer se je preveč oddaljil od doživljanja resničnega življenja ter postal tako čudaski, do smehnosti neroden človek. V tem ravno tiči vsa tragikomičnost Johánkove osebe, ki stvar le še poglubi: da najde iskalec etičnega absolutnega komando pravzaprav več kot nepošteno hišnice Dynybilove, kateri niso mar sredstva, ko gre za pridobivanje moža njeni hčerki Rožici, je več kot burka. Če se omenimo, da sta na moč pristno podana poleg ostalih nastopajočih zlasti Rožica kot simpatična nanašihanka, tip, ki je tako presenetljivo resničen s svojo predmetno sentimentalnostjo, z menjajočimi se razpoloženji, z rafinirano ljubkostjo in večno žensko prečumljivostjo ob vsej naivnosti, in pa študent Divišek, ganljivo vdan občudovatelji Johánkovih znanstvenih razprav in predavanj iz področja etike, moremo reči, da smo lahko veseli, da je Scheinpflugovi komedija tako izvrstno uspela.

Prizadevanju režiserja Sesta in pa igralcev se je posrečilo, da je „Okence“ vzbudilo ogromno dobre volje v gledalcih — Divišek je vzbudil aplavz pri odprti sceni — zdi se mi le, da bi bil ob manjšem podčrtavanju premnogih duhovitosti, ki v igri niso zato, da bi zabavale, temveč so vse usmerjene v karakterizacijo nastopajočih, uspeh še večji in predstava bi nudila mnogo globlji vtis. K. E.

DVE ŽENSKI KNJIGI V GRADNIKOVEM PREVODU. Pred desetimi leti je Gradnik prevel iz francoščine Marguerite Burnat-Provinsove „Knjigo za Tebe“, letos je poslovenil „Portugijske sonete“ angleške pesnice Elizabete Barrett-Browningove. Predstavil nam je tako dve ženi, priznani književnici, ki sta doživljali ljubezen na svoj način, jo prelili v subtilno liriko in posvetili pesnitev m o ž u. Velika je razlika med njima. Naturalistka M. B. Provinsova doživlja ljubezen z močno seksualnostjo, poplemeniteno v občutju umetnice in estetke; romantična E. B. Browningova jo občuti kot nežno erotiko, dvignjeno v duhovnost.

Zanimivo je, kako je obe posvetili sprejel moški svet.

„Knjigi za Tebe“ je v silnem zanosu napisal predgovor sam Henri Bataille. Ni ga ganila samo kot umetnika, počeščenega se je čutil predvsem kot mož. Zato povzdiguje knjigo v deveta nebesa. „Vrste, ki jih je ta ženska napisala na odišavljenih ploščah, so zares za čnega človeka, knjiga je zares za njega samega, ali je odraz največje splošnosti, ona dosega po velični Visoko Pesem, to je Knjiga za nas, to je Knjiga ljubezni.“

...Vzklik fizičnega češčenja brez hlimbe“

Povsem drugače izzvenevajo soneti Browningove. Eros in ethos v najpopolnejši skladnosti. Gradnik jih je opremil s toplo pisano biografijo pesnice in z intimnim historijatom poezij, ki jih imenuje „sublimacijo najskrivnejših in najrahljejih utripov ženske duše“.

Pesnica je bila žena angleškega pesnika Roberta Browninga. Dva človeka, po zunanosti tako silno različna, sta se vzljubila pri prvem srečanju in živela do smrti v idealni skladnosti. On očarljivo lep mož, mlad, zdrav, ljubljenec najvišjih krogov, že slaven pesnik — ona starejša neznatna oseba, pohabljen in priklenjen med štiri stene, vdana le misli na smrt. Tajna valovanja ženske duše je doživljala le v literaturi, saj je že s trinajstim letom znala grško in latinsko. V sonetih pravi: „Leta so že od tega, ko sem namesto med možmi in ženami živela v družbi prividkov in nisem poznala slajše glasbe od tiste, ki so me oni z njo kratkočasili.“ Z bridkostjo se je zavedala senčnih strani svoje osebe in se je dolgo upirala ljubezni tako svetvskega človeka: „Ti „gost si kraljic, sredi svetnega sijaja, jaz pa:“ trudna, popotna pevka, počeča v temi in sloneča ob cipresi — samo v smrti si bova enaka... In ko sem se tako presojala, se mi je zdelo, da nisem ustvarjena za takšnega moža ljubezen... Obrni se proč od mene. Pójdí! — ker sem tako bedna in neznatna.“

Ko je premagala v sebi to skromnost in se notranje odločila za življenje z ljubečim in ljubljenim možem ter je pobegnila z njim v inozemstvo, je začutila popolno prerjenje iz Smrti v Življenje — „ker ne greh, ne bol, ne kazen božja, ne smrti sosesčina, ne vse moje napake, ne tisto, kar me navdaja z gnusom do vsega, če samo sebe motrim — ker te vse to ne odvrača od mene. Vem dobro, ti moreš čakati tudi ob bolesti in ljubezni, da se duša strne z dušo, in misliš, da je še vedno prerano, ko drugi kriče: „Prepozno!“ ... Teško srce sem nosila, o predragi, iz leta v leto, do tistega dne, ko sem uzrla Tvoje obličje.“

V zakonu Roberta in Elizabete Browning se je res duša strnila z dušo. Skupno življenje — dasi ga je ona prebila večinoma v sobi na divanu! — jima je bilo kakor pesem. Ko je bila stara 44 let, je postala mati. V skupni misli na otroka, v medse-

bojni ljubezni in veri, v smislu za duhovne vrednote jima je rastle duša in dajala ceno tudi življenjskim malenkostim. Misel monizma je bila osnova njunega bistva: telo in duša tvorita celoto ter rastle ali pojemata skupaj. Askezo je pesnica kot monistka zavračala, čim bolj pa se je zavedala čutne blaženosti, tem večje je bilo njeno hrepenenje po duhovni rasti: „Ljubezen, silna kot Smrt, kot Smrt osrečuje... Velike duše morejo v istem vzgonu snovati in ljubiti... To kar čutim jaz... razkriva, kako veliko delo Ljubezni povečuje veliko delo Narave.“

Njena ljubezen do moža je bila nežna in sveta kakor ljubezen do matere. Ko mu v vsej skromnosti poklanja koder svojih — izredno lepih — las, mu poje: „Mislila sem, da jih bodo škarije Smrti prerezale, ali ljubezen jih je zahtevala zase. Vzemi jih — našel boš na njih, po tolikih letih, poljub, ki ga je pustila na njih moja umirajoča mati“.

Skromno, s povdaranjem lastnih telesnih napak razodeva pesnica ljubezen svojemu mlademu možu — in ta slavni človek jo ljubi in osrečuje do smrti! Njena lepa ljubezen je rodila večno lepe „Portugiške sonete“. Ko je nekoč kot srečna mati in žena slonela pri oknu z možem, mu je boječe vtaknila v žep zavoj listov — sonete, ki so jih pozneje prevedli na mnoge jezike. Angleži so prenesli Elizabetine zemске ostanke iz Firence v Westminster poleg moževih ter ji tako skupno z njim oveko-večili spomin in slavo.

Kako drugače je doživljala ljubezen pisateljica „Knjige za Tebe“: „Po svobodni poti svojih let sem korakala ponosna in se ustavila... O, Silvij, meso mojega mesa... Več, hotela bi te ugrizniti v srce in piti dolgo, dolgo tvoje življenje in ne dvigniti čela... Gledala sem mehko zlato tvojih las, prosojne dragulje tvojih oči, sij tvojih zob in tvojo čvrsto kožo, hranjeno od solnca.“ V takih besedah je spisana ta „pesem za možkega, posvečena slavi možkega... Zgradila mu je mal naraven tempelj!“ (Henri Bataille).

Ima li „Knjiga za Tebe“ kakor „Portugiški soneti“ moč, da si pridobi vrednost trajne umetnine? Veliki dramatik Henri Bataille ji je mislil s svojim kozerskim predgovorom vdariti pečat velike umetniške vrednote, pa ji je zapisal le herostratsko slavo. Tako-le nekako svetuje pisateljici: Kar ste v tej knjigi napisali, mora ostati za večno. Še „bodoči mladeniči bi morali recitirati vaše vrste, čeprav z rahlo spotikljivim žarom. Storite tako, gospa, da bo ta knjiga nesmrtna. Da bo slava večja, dodajte ji senzacijo dneva.“ Herostratsko ali werthersko... „pripojite romantičen odjek na zgodbo te ljubezni, in če bi bil to sam škandal, ne obotavljajte se. Umorite Silvija (junaka knjige), če treba, da bo pozneje, ko bo vaša knjiga splavala na površje, mladina častila Silvijev grob in prebirala s sladkim, nekoliko s strahom pomešanim nemirom kitice, ki so jih izgovorile istne lepe in žlodiške Silvije.“

* * *

V kakšne sorodstvene zveze je stopil prevajalec do obeh knjig? Dva tako različna svetova sta se morala brezdvomno po svoje dojmiti subtilne Gradnikove duše in se po svoje odraziti pri čudovite tankočutnosti njegove poetične besede. Mislim, da se ne motim, če mu prisodim tesnejšo vez s „Portugiškimi soneti“. Saj jih je vzel v roko s tako svetlostjo, da se jih ni upal prevesti v rimanih verzih iz bojazni, da bi s tesno formo kakorkoli ne prizadel vsebine, ki jo je v prostem prevodu zadel do polne plemenitosti in globine.

Gradnik ni tako vsestranski mojster naše besede, kakor je Župančič, ki obvlada duh slovenskega jezika tudi v prevodih vezane in nevezane besede z enako suverenostjo. Gradnikovi izrazito pesniški naravi se prevodi poezije neprimerno bolj posrečijo kakor iz proze. Njegova pesniška dispozicija spontano zadene temeljni zvok tuje pesmi in jo zapoje z enakomočno besedo, ne oziraje se na slog originala. V prozi pa se ne more ubraniti vplivu tujega sloga in se zato v njegovi prevodni prozi premočno odraža sintaksa in duh tujih jezikov. P. Hočevarjeva.

ELSTER — IVANKA KLEMENČIČEVA: SODNIKOVA HIŠA OB FJORDU. Čitatelj doživlja v tej knjigi dramo sodnikove hiše ob fjordu, ki je ne vzemirjajo veliki vnunji dogodki, pač pa se odigrava v globinah duš vseh nastopajočih oseb.

Tu je mati, gospa Hage, tipična žena v vsakem oziru in ki živi predvsem le sreči svojih otrok. Četudi se zaveda, da mati „ne more pričarati otroku sreče“, vendar se trudi, da bi osrečila svojih dve hčerki, ki samevata ob them zapuščenem fjordu. Trpi in raduje se z njima in želi predvsem najti za nji primerna ženina, kajti zakon z otroki je edina sreča žene. In ta slepa materinska ljubezen zagreni življenje mlajši hčerki Karli.

Hčerki sta po značaju zelo različni. Starejša Ana Zofija, tih, vase zakrknjena tridesetletnica se nazadnje omoži z navadnim kmetom Olejem. Kaj je doživljala tedaj njena mati, tako ponosna na uradniško kasto! Karla je vesela, razigrana do trenutka, ko spozna „ljubezen“. In od tedaj gine, njen vedri značaj se izgublja v žalosti in za-

grenjenosti. Še mlada, postane samotarka kakor stara teta Loviza, stara devica, priklenjena na stol zaradi bolezni. Teta Loviza obrekuje vse vprek, celo najstarejšega sina gospe Hage, Ivana. Ta je bil do 40. leta čudaški samotar, dokler se ni zaljubil v mlado in zdravo Terezijo. Tedaj se je izpremenil in postal najvzornejši mož. Torej žena in zakon sta ga pravzaprav šele naredila navadnega smrtnika.

Sodnik gospod Hage je dobruđen človek, vesten uradnik, ki ga neizmerno tare propadanje uradniškega stanu (ki je bil vrsta kaste) in dviganje kmetiškega, ki je dajal nov dotok uradniškemu kadru. In ta intima očetova tragedija se razliva ko senca na tiho življenje v sodnikov hiši ob fiordu.

Poseben tip je Stord. To je človek poln ambicije, brez pravega duhovniškega poklica. Povsod je iskal Boga, celo v ljubezni ter blodil v globokih premišljevanjih, da bi uravnovesil svojo strastno dušo. Sovražil je uradniški stan. Bil je nemiren duh, nedostopen in osoren, dokler se ni zaljubil v Klaro. Zaročila sta se, on iz strasti, ona iz strahu pred njim in pred osamelostjo, ki je čakala teto Lovizo. Toda svoje ljubezni do Stena Maldena ni mogla pozabiti, ki jo je spremljala vedno kot črna senca. Mati je tedaj odšla sredi noči v župnišče in na njej svojstveni način razdrla zaroko.

Ko zapremo knjigo, čutimo neko skrivno bol. Vse osebe v romanu razmišljajo, mnogo razmišljajo, ker so tako same, same... In gospa Hage premišluje: „So rane, ki se nikoli ne zacelijo... Krvave...“ Vsaka oseba se gubi v sebi, ko je tako žalostno. Kot živ kontrast tej severnjaški melanholiji je življenje Biskaardovih. Dvanajst otrok — in vendar koliko veselja v metežu vsakdanjih skrbi. Čitatelj se iz srca nasmeje tako posrečenim rodbinskim scenam.

V celoti je roman živahen, verjeten, le preobrazba Ivanova iz samotarja v idealnega zakonca je malce psihološko kočljiva za tistega, ki pozna malo boljše moško naravo. Delo prevevajo globoka razmišljanja in jedrnat praktične resnice. Glavni idejni motiv je: vse na tem svetu je ničevost, le zakonsko sožitje je popolna zemeljska sreča.

V podrobnosti samega dela se je težko spuščati, ker je prepleteno bolj z mislimi ko z dogodki, ki so le okvir jedru, duhovnemu življenju oseb — zlasti nove generacije, ki čutj in misli drugače kakor prejšnja.

Že na prvih straneh, ko Karla in Zofija krasita grobove umrlih uradnikov s cvetjem v družbi grobarja in kmeta Oleja — čutimo, da ta roman ne bo roman iz kioskov, ampak globoka izpoved osamljenih duš.

Roman je na etični in umetniški višini, in prav je, da smo ga dobili tudi mi. Prevod je izvrsten in prevajalka se je trudila, da je jezik v skladu z duhom slovenščine, ne da bi se pri tem izbral čar nordijske duše, ki doživlja in trpi pred nami. Knjigo najtopleje priporočamo vsem, ki radi segajo po lepih knjiгах — in to bo najlepše priznanje prevajalki za njen veliki trud. Marijana Kokalj-Zeljeznova.

DR. JULKA GJORGJEVIĆ - CHLAPCOVÁ: OSUDNÁ CHVILE FEMINISTICKÉHO HNUTÍ. — SEKSUÁLNI REFORMY A ROVNOPRAVNOST MUŽE A ŽENY.

Ime avtorice je znano tudi našim ženam, kajti kot jugoslovanska rojkinja pridno dopisuje v srbohrvaščini v „Ženski Pokret“ ter je izdala v tem jeziku že 3 dela, in sicer: „Črtice iz poslednih dana Austrije“, „Sudbina žene“ in „Jedno dopisivanje“.

Nazore, ki jih prikazuje v obeh čeških esejih — „Usodni trenutki ženskega gibanja“ ter „Seksualna reforma in enakopravnost moža in žene“ vztrajno zagovarja tudi v vseh svojih ostalih spisih, zato je primerno, da zavzame tudi „Ženski svet“ svoje stališče, zlasti ker stopajo danes na vprašanja povsod močno v ospredje.

V prvem referatu razpravlja o zastoji ženskega gibanja ter o vzrokih tega zastoja in pravi takoj splošno dobesedno: „Za zastoj ženskega gibanja niso odgovorne njegove voditeljice, niti neugodne razmere, nastale po svetovni vojni. Bolj resnično je, da se je maščevala na njem idejna nesigurnost in konfuznost, kaotični eklektizem, ki ga često srečavamo na potih ženskega gibanja. Pokreti, ki ne temelje na konsekvencem pojmovanju celokupnega življenja, kmalu odpovedo, a žensko gibanje nima trdne ideologije, oziroma na njeni podlagi sistematično izdelanega programa.“ Ta ugotovitev gotovo ustreza resničnosti, čeprav so glede vzrokov zastoja ženskega gibanja važne še druge komponente. Res je, da žensko gibanje, vseskozi ni imelo enotne ideološke podlage, ki mora biti jedro vsakega gibanja, toda je tudi imeti ni moglo. To je posevsem razumljivo, če pomislimo na vzmet, ki je priklivala žensko gibanje v življenje. Gospodarski razvoj je primoral ženo, da si je izbrala svojo eksistenčno možnost sama, njene naloge, njena bremena in njene dolžnosti so naraščale, pravice pa ni imela nikalih. Da, njene naloge so bile često celo mnogo težje nego moževe, pravice pa mnogo manjše. Ker so bile v tem enako prizadete žene vseh svetovnih nazirani, so se ne glede nanj združile v skupno fronto, ki bi jo lahko primerjali z obrambno strokovno organizacijo, s to razliko, da se ne bori za pravice enega stanu, temveč za človeške pravice spola, ali boljše: za enakopravnost spolov. Pri meščanski ženi prihaja ta zahteva najbolj konkretno do izraza v politični enakopravnosti, tu pa ideološka razlika

bistveno ne stopa v ospredje. Isto moramo trditi za ostale zahteve ženskega gibanja: zaščita matere in otroka, enako plačilo za enako delo itd. Bistvene zahteve ženskega gibanja so se skoro v vseh državah uresničile, vsaj na papirju, zato je nastal zastoj, kajti žensko gibanje je v tem okviru in na tej podlagi izgubilo svoj raison d'être. Sedaj pa je potrebno — in to žene povsod povdarjajo — da si žensko gibanje izdela nov idejni program. Kajti izboljšanje ženinega položaja v družbi moramo smatrati samo kot relativno, njenim težko priborjenim pravicam grozi brezposelnost in naraščajoč val fašizma, ki nasprotuje vsakemu napredku. Prav ta reakcija, ki je zavladala danes v Evropi, je postavila žensko gibanje pred novo spoznanje: žena more doseči resnično enakopravnost samo tedaj, kadar se bo celokupna družba preorijentirala v pravcu socialne pravičnosti.

Izhajajoč iz tega spoznanja pa se ne moremo strinjati z avtoričinimi nadaljnjimi izjavami, v katerih trdi, da „biti ali nebiti feminističnega gibanja zavisi od tega, ali je žena bolj tovariš ali bolj spol“. Žensko gibanje ima svojo upravičenost samo kot del socialnega gibanja in njegova eksistenca zavisi od tega, kako bodo žene to njegovo bistvo razumele in kakšno smer si bodo začrtale. Če v ženi prevladuje tovariš ali ženska kot spolno bitje, to vprašanje vendar ne more biti odločilno za obstoj kakega gibanja, ki je odrejeno po socialno-gospodarski strukturi dobe. Nedvomno bodo med ženami vedno take, v katerih bodo prednjačili prirodni instinkti — ljubezen do moža in do otroka, a našle se bodo tudi vedno take, v katerih bo prevladoval človek-tovariš. Mnenja sem, da bodo te poslednje vedno v manjšini. Kljub temu pa imam zanjane v žensko stvar. Zdi se mi, da napravlja avtorica isto usodno napako, kakor jo je napravilo žensko gibanje: tudi ona postavlja svoj smoter neoziraje se na druge življenjske nujnosti.

Diferenciacija spolov je utemeljena v prirodni zakonitosti. Izravnava lastnosti obeh spolov je gotovo do neke mere zaželjena, toda to ne more biti smoter, oziroma predpogoj, temveč samo posledica enakopravnosti in skupnega dela na vseh poljih. A tega stremjenja feministkam nihče ne more odrekati.

V istem smislu je napačna tudi trditev, da enakopravnost žene in moža zahteva poleg spremembe socialne organizacije (kar je edino pravilno) tudi „prilagoditev človekovega biološkega organizma“. Tudi ta sprememba je možna (seveda le do neke meje) samo kot posledica spremenjenega načina življenja, delovnih okoliščin, ne more pa biti prvi pogoj. Ali naj se ti prvi pogoj ustvarijo z vzgojo ali s smotrenim pokretom? Prav glede na te možnosti lahko trdimo, da so življenjske okoliščine močnejše od človekove volje.

Pisateljica očita ženskemu gibanju tudi to, da se bavi z različnimi nebitvenimi vprašanji, n. pr. s pacifizmom. Prav ta odstavek pa priča o njenem sila površnem poimovanju tega socialnega pokreta ter vobče življenjskih kavalzalnosti: „Pacifizem je krasno gibanje. Vojne so blaznosti, toda naposled, kadar se hoče mož ruvati, naj se ruva, kaj je feminizmu do tega? Menda si ne misli, da se bo mož radi njeга spremenil? Kakšna ironija! Feminizem je gibanje za osvobodjenje žene kot individuja, kot intelektualnega bitja“. Po tej izjavi je vsaka vojna za ženo popolnoma brez pomena, brez posledic, ki bi na njeno življenje kakorkoli vplivale. In vendar ne more biti materi vseeno, če pošlje svojega sina v smrt, ženi, če ji vzamejo moža, očeta in hranitelja njenih otrok. In prav kot feministka mora čutiti soodgovornost na strašnih materialnih posledicah in moralnem razdejanju, ki ga rodi vojna glede na premagance in zmagovalce. Gorenja trditev je tudi v protislovju z avtoričino trditvijo na drugem mestu: „Življenje žene in moža se dopolnjuje, tvori celoto in samo s perspektive obeh se more rešiti žensko vprašanje“. A to ne velja samo z osebnega, spolnega vidika, temveč tudi z javnega, kajti drugo je odrejeno po drugem. In dalje: „Hoče li žena, da bi ne bilo več vojn, naj manj rodi, to je močnejši argument proti vojni kakor vsi drugi manifesti in protesti“. To so v resnici naivni nasveti, na katerih bi žensko gibanje gotovo propadlo, če bi jih uvaževalo. Isto pomanjkanje resnosti kaže tudi sledeča argumentacija: „Žensko gibanje prav zaradi pacifizma preganjajo nacionalne vlade. Zakaj obtežiti feminizem z nacionalnimi in političnimi problemi? Vendar moramo priznati, da je svetovna vojna povsod utrdila pozicije žen“. Za to, ker je svetovna vojna utrdila položaj žen, naj se žensko gibanje odreče mirovni propagandi? In naj se ne obremenjuje s političnim problemi, ko je vendar eminentno politično gibanje?!

* Ob letošnjem zborovanju Mednarodne Ženske Zveze v Štokholmu je Selma Lagerlöf naslovljena zborovalkam lep pozdrav, v katerem primerja Alfreda Nobela z ženskim gibanjem: Alfred Nobel je iznašel dinamit, s to iznajdbo je omogočil nezahvalne vojne grozote ter si obenem pridobil ogromno premoženje; v oporoki je pa zapustil težke milijone kot nagrade onim, ki se bore proti vojni. Svetovna vojna je izpolnila feministkam mnogo zahtev, v marsikateri državi jim je dala volilno pravico in enakopravnost z možem; pridobljene vplive naj žene sedaj porabijo predvsem v to, da pomagajo ugonobiti vojno, to grozno „pospeševalko“ ženskih interesov. — Op. ur.

Spis pa vsebuje nedvomno mnogo zdravih misli predvsem glede regulacije porodov, glede delitve dolžnosti in pravic med možem in ženo, glede spremembe dose- danjega pojmovanja vzgojnih nalog od strani moža itd., toda manjka mu enotne idejne osnove, ki bi dala spisu jasnost in vrednost načelnega dela. Morda je nekaj kriv tudi avtoričin prekipeljavčji temperament, da bogastvo znanja, ki ga knjiga očituje, ni podano bolj sistematično, kar bi bilo vsekako učinkovitejše. Zlasti pa pogeršamo sociološkega spoznavanja.

„Seksualna reforma in enakopravnost moža in žene“ je naslov predavanja, ki ga je imela avtorica na V. mednarodnem seksuološkem kongresu. Tu pisateljica nadaljuje in spopolnjuje nekatere misli, ki jih je v prvem spisu samo naznačila. Predvsem poudarja važnost regulacije porodov za ugodno rešitev odnosov med možem in ženo ter upravičeno očita ženskemu gibanju, da se tega vprašanja izogiblje. Kot vzrok navaja, da „predstavnice ž. g. po veliki večini upajo, da bodo dosegle enakopravnost na podlagi diferenciacije spolov. Racionalizacija bi pa pomenila do neke mere beg pred ženskostjo; po diferenciaciji teoriji bi morala žena roditi čim večje število otrok in se že s tem izkaže ta teorija kot nevdržna“. Mislím, da to ni pravi vzrok, da se ž. gibanje skoro povsod izogiblje načeti to vprašanje; pravi vzrok je namreč avtorica označila v svojem prvem spisu, ko očita ž. g. pomanjkanje enotne ideološke baze. To vprašanje posega globoko v svetovni nazor posameznika in ker v tem pogledu ni enotnosti, se morajo taka vprašanja staviti s programa. Iz istega vzroka je brezuspešen tudi boj za seksualne reforme, kakor jih predlaga avtorica, n. pr. poleg racionalizacije porodov spolno objasnjena, plemenitenje spolnega nagona moža itd. Pisateljica se izreka proti odpravi ploda. Treba je predvsem vzgoje čuta odgovornosti s strani staršev, posebno s strani moža, ki naj se vzgaja v obzirnosti do žene. Je pa tudi proti prisilnemu materinstvu, proti preobremenitvi žene s prevelikim številom otrok, ker to ovira ženo vsestransko v njenem razvoju. V tem smislu govori o biološki tragediji žene, katero povečava še socialni moment v obliki dvojne morale, ki je tako globoko zakoreninjena v sedanjih družbi.

Ne morem se pa strinjati s trditvijo, da more regulacija porodov sama na sebi odpraviti prostitucijo, češ, danes gre mož k prostitutki, ker se boji, da bi njegova žena ne zanosila. Prostitucija je socialno zlo; zapadajo ji predvsem samski možki, ki se vsled slabih ekonomskih razmer ne morejo poročiti, zapadajo ji ženske večinoma vsled bede. Torej je problem zopet postavljen na napačno osnovo.

Avtorica se izreka tudi za reformo družine, ki je v današnji patriarhalni obliki velika ovira ženinemu razmahu. Glavno zlo je v tem, da se v patriarhalni družini dolžnosti in pravice ne razdelijo po sposobnosti in smotru, temveč po spolu. A če se zmanjšajo moževe pravice, se morajo zmanjšati tudi njegove dolžnosti in obratno. V tem je enakopravnost. Patriarhalni zakon se mora spremeniti v individualnega. Otrok naj bi nosil ime lahko tudi po materi, pokojnino naj prejema tudi mož po ženi. Pri ločitvi zakona naj se ozira predvsem na otroka. Žena, ki pri vršenju svoje biološke naloge izgubi možnost, da bi se sama preživljala, bi morala biti za to dobo preskrbljena, skrbeti bi morala zanjo mož in javnost. Vprašanje zaposlitve poročenih žen ne bo definitivno in pravilno rešeno vse dotlej, dokler ne bodo izravnane pravice in dolžnosti v zakonu. Glede na to poslednjo ugotovitev se mi zdí potrebno pripomniti, da spada poslednje vprašanje predvsem v okvir ureditve gospodarskega vprašanja.

Avtorica zaključuje svoj spis z mnenjem, da bomo mogli doseči žensko enakopravnost šele takrat, ko bodo spolni odnosi primerneje urejeni, ko bodo premagani vplivi, katere povzročajo biološke razlike med obema spoloma, in bodo izravnane lastnosti, ki jih povzročata razlika spolov. Dasi so ti pogoji za enakopravnost med možem in ženo važni, vendar niso bistveni, kajti prvi pogoj je, kakor sem že omenila, socialna enakopravnost. To bi bilo treba vendarle bolj povdariti: čeprav je avtorica problem vzela in obdelala namenoma z enostranskega vidika.

Angela Vodetova

NEVENKE STEINDLOVE TEČAJ ZA UMETNO VEZENJE.

Nevenka Steindlova, ki je lani prvič razstavila svojo zbirko vezenin v Jakopičevem paviljonu, je otvorila pred kratkim tečaj za umetno vezenje v okrilju Osrednjega zavoda za domači ženski obrt.

Mlada, talentirana žena, (po rodu Dalmatinka), se bavi šele dve leti z vezenjem, a je od lani neverjetno napredovala. Saj se je posvetila svoji stvari z največjo resnostjo. V današnji dobi krize, ko zamorejo uspešno konkurirati le oni, ki so v svoji stroki najbolj izobraženi, je potrebno, da obvlada vsak posameznik svoje znanje prav od temeljnih pojmov do najmanjših potankosti. To je tudi načelo Steindlove, zato se je predvsem poglobila in izpopolnila v študiju zgodovine vezenja pri različnih narodih, ki jo hrani naš muzej, licealna knjižnica, knjige, ki jih dobiva od dr. I. Can- karia in drugih in ki so ji ustvarile lepo temeljno znanje, ki ga uporablja sedaj v predavanjih, s katerimi je otvorila tečaj. Povdarja, da je po njenem mnenju najpotrebnejše znanje zgodovine vezenja od najprimitivnejših početkov v predhistorični dobi.

preko egipčanskega, peruanskega, mehikanskega, maverskega, koptskega, kitajskega, japonskega itd. stila, poznavanje gotskih, renesančnih, biedermeierskih in seveda vseh narodnih motivov, predno je možno ustvarjati umetniško enakovredne vezanine. Vsak stil ima svoj karakteristični vboj, barvne nianse in material. Kdor tega ne pozna, lahko marsikaj zagreši: veze n. pr. primitivne geometrične motive iz najstarejših dob z mnogo kasneje izumljenim vbojem na neprimeren material. Da bi privzgojila svojim učenkam najtanjši čut za različno stilov, za elemente vezanja motivov (religiozni, erotični in mistični), to je glavna naloga predavateljice. Ona povdarja, da je prva vrednost vezanine v njeni zamisli, v umetniško podani konceptiji in estetskemu vtisu, ne pa v tem, kakor se navadno ceni vezanina: po tehnični izvedbi, številu vbojev, materialu itd. Po njenem mnenju je to šele v drugi vrsti pomembno. Ženska ročna dela imajo dvojno uporabo: kot okras obleke ali okras stanovanja. O vezanju na obleke je danes težko govoriti, ker nima več take vrednosti. Naše prababice so vezle obleke, ki so jih podedovali za njimi celi rodovi. Pogledati je treba samo narodne noše, pa se mora človek diviti njih izdelavi. Današnja internacionalna tovarniška moda je brez individualnosti. Vse uniformira po internacionalnem modnem vzorcu. Moda, ki se menja vsako sezono najmanj štirikrat, ne upošteva in ne zna ceniti vezanja kakor nekdanj. Kot okras stanovanja pa vezanine niso izgubile svoje pomembnosti. Zavesa, prtičke, robce, pregrinjala itd. vse, kar dela stanovanje udobno in mu daje osebno obeležje stanovalcev, bo žena, ki ima okus, znala prilagoditi stilu pohištva. Vedno lahko najde ustrezajoč motiv, ki se sklada s pohištvom. Lahko kopira biedermeierske vzorce in z njimi okraši sobo v tistem stilu.

Moderno pohištvo se vrača k enostavnim oblikam, s katerimi najbolj harmonirajo preprosti geometrični motivi najstarejših narodov. Kdor pa ljubi kontraste, lahko omili resnost pohištva z bogatejšimi, veselejšimi vzorci iz poznejših dob. Vsekakor pa je potrebno mnogo okusa in se da z malimi sredstvi doseči umetniško in estetsko opremljeno stanovanje.

Če se zavedamo vsega tega, nam mora biti jasno, da je vezanje, ta specifično ženska umetnost, bila dolga stoletja edino polje, kjer je imela žena možnost, da se je intuitivno udeleževala. Vezilna umetnost je bila takorekoč psihološka slika ženske miselnosti. V vezanine so vdihnile žene svoje želje in sanje, hrepenenja po neznanem, po čudovitih cvetovih, ki so jim klili v fantaziji, izmišljale so si skrivnostna znamenja in motive, ki naj bi, izvezeni, prinašali srečo ali nesrečo itd. Danes je vezanje več ali manj skupina učinkovitih ubodov in barv povsem dekorativnega značaja, a brez duše. Zato jih cenimo in so nam stari gobelini in čipke kakor zakladi v primeri s spakami, ki prihajajo iz tovarn. Zavedajmo se tega in skušajmo zbuditi med nami zanimanje za notranji zasnutek vezanine, za motive, ki jih je ustvaril naš narod. Ne segajmo po tujih tovarniških izdelkih, ki nam kvarijo okus in individualnost naroda, ki v vezanju prav nič ne zaostaja za drugimi, ter se zavedajmo, da je tudi med nami mnogo talentiranih mladih ljudi, ki bodo zmožni na osnovi tradicije ustvarjati žive, govoreče umetnine, nam razumljive ter polne duše in toploti: Mlad narod smo med najmanj propadajočimi v Evropi — naša pot mora iti navzgor, če le hočemo. Ne dajmo se zavajati malenkostim, da ne izgubimo svoje individualnosti, predno bo prepozno.

Nevenki Steindlovi moramo priznati, da se zaveda svoje naloge, ko skuša s svojimi predavanji razkriti miselnost posameznih narodov. Njena predavanja pojasnjujejo skice ter niso zanimiva samo za one, ki se žele naučiti vezanja, temveč so tudi zgodovinsko in etnografsko pomembna ter utegnejo slehernega zanimati.

Maša Slavčeva.

OBZORNIK

Skupščina Jugoslovanskega ženskega saveza v Novem Sadu.

Od 20.—24. maja t. l. je bil Novi Sad pravo mesto žen. Saj je takrat zborovala zveza, ki obsega 450 ženskih društev. Iz tajniškega poročila in referatov je bilo razvidno, da se Savez v glavnem posveča:

1. zaščiti žene-matere in deteta;
2. borbi za politično in gospodarsko enakopravnost obeh spolov;
3. pobijanju prostitucije;
4. mednarodnemu zблиžanju in očuvanju svetovnega miru;
5. narodno gospodarskim in gospodinjiskim vprašanjem, zlasti pa pocenitvi najnujnejših življenjskih potrebščin.

Na predlog zagrebške zdravnice dr. Mare Lipold-Krajinovičeve, referentke o čim krepkejšim sodelovanju žen v organizaciji in delu države in banovinske zaščite dece, je bila sprejeta resolucija:

1. Pozivamo vso javnost, vse inštitucije, ki delajo na zaščiti dece, da posvečajo največjo skrb strokovni in higijenski prosvetivi mater.

2. Zahtevamo čim jačjo koncentracijo in tesno sodelovanje vseh društev in korporacij, ki se bavijo z zaščito dece. Ujedinijo naj se v zvezi, ki boji za vso državo ena.

3. Ustanove naj se domovi za zaščito matere in dece.

4. V vsaki banovini naj se ustanovi administrativno mesto referenta, ki naj tvori vez med društvom in oblastjo. Referentke naj bodo žene s strokovno kvalifikacijo. Nujno potrebni bi bili tudi domovi za noseče žene, kamor bi se vračale siromašne matere z dojenčki vsaj za nekaj mesecev. S tem bi se preprečili detomori in tudi propadanje žensk.

Ga. Cirila Stbehjeva je podala poročilo o uvedbi materinskih penzij (gl. Ž. Sv. I. 1932, št. 5).

Kot najmočnejša jugosl. ženska organizacija se je Savez zavzemal za načela, da spadajo na ženske šole ženske voditeljice. Dosegel je, da so bile imenovane 3 ravnateljice ženske gimnazije, 1 upraviteljica za mešano meščansko šolo, 7 profesorice v komisije za prof. in učit. izpite, 1 članica v glavni prosvetni svet. Najvišjo stopnjo, ki jo je dosegla doslej Jugoslovanka v sodnijski stroki, je zasedla Emilija Kriknerjeva, ki je bila imenovana v min. pravde za sodno inšpektorico.

Uprava J. Ž. S. je večkrat posredovala v prid reduciranim profesoricam in drugim državnim nameščenkam, kadar se jim je zgodila krivica. Dosegla je tudi, da ima svojo zastopnico v cenzuri filmov.

V minulem poslovnem letu je narodna skupščina pripravljala načrt zakona za borbo proti spolnim boleznim, ki predvideva ukinitvev reglementacije. J. Ž. S. je v minulem letu pozval včlanjena društva, naj javijo skupščini tozadevne želje, da bo čim-preje sprejet moderen, ženam pravičen zakon za borbo proti spolnim boleznim.

Zanimivo je bilo poročilo Milene Atanackovičeve o zborovanju Medn. fem. alijanse v Marsellu in poročilo dr. Anke Godjevičeve o delu III. balkanske konference, tega velikega pacifističnega organizma v Bukarešti lanske jeseni, katere se je udeležila tudi zastopnica J. Ž. S. (poročevalka). Predavanje o kemijski vojni (gl. Ženski Pokret 1933, št. 6) je bilo sila zanimivo in svarilno (inž. Jelica Jović-Vasiljević) ter je izzvenelo v mogočno himno miru. Kakor so prejšnjim pokoljenjem vcepljali vojnega duha, duha junaštva, tako moramo sedaj sistematično vzgajati mladino v človečanskem duhu.

Na pobudo slovenskih društev je kongres lani in letos posvečal posebno zanimanje gospodinjstemu in gospodarskemu vprašanju.

Tudi letos je bil na sporedu referat o gospodinjjskih šolah. Poročevalka Bisenija Lukičeva je ugotovila, da je gospodinjjsko šolstvo v Sloveniji najstarejše in je najlepše razvito. Zavzemala se je za ustanavljanje gosp. šol kmetijskega tipa zlasti po Južni Srbiji ter je formulirala sledečo resolucijo:

Ministrstvo prosvete naj ustanovi poseben referat za gospodinjjsko šolstvo, referentka boji žena. Banovinski referenti za gosp. šolstvo naj bodo strokovno izobražene žene. Vse gosp. šolstvo boji podrejeno enemu samemu ministru.

Referatu je sledila živahna debata in govornice so povdarjale zahtevo, da morajo biti ravnateljice na gosp. šolah strokovno izžvebane žene, ne pa moški; naj ministrstvo prosvete zapolni vse učit. kandidatke, ki čakajo na službo, eno leto v gospodinjjskih šolah kot brezplačne praktikantke, ki bi dobile v šoli le hrano in stanovanje. J. Ž. S. naj si osnuje tudi gospodinjjski odsek z nalogo:

Zasleduje naj razvoj gosp. vzgoje in gosp. šolstva, naj proučuje narodno gospodarska vprašanja in zasleduje trošarinsko politiko s posebnim ozirom na nujne življenjske potrebščine, širi pravilno pojmovanje gosp. poklica, se zavzema za pravično vrednotenje gosp. dela ter si prizadeva, da dobe gosp. organizacije svoje zastopnice v raznih gosp. inštitucijah, predvsem v tržnih nadzorstvih in v gospodarskem svetu.

Načelnica Zveze gospodinj. ga. Kraigherjeva je opozorila na dejstvo, da je sladkor, ki je važno ljudsko hranilno, zaradi silno visoke cene skoraj izločen iz prehrane gmočno šibkejših slojev, sladkorne tovarne pa izkazujejo visoke dobičke. Zato se Zveza bavi z obširno akcijo za znižanje cen sladkorja in tudi drugim življenjskim potrebščinam. Iz Zveze gosp. pom. v Ljubljani je izšla pobuda za resolucijo, naj ministrstvo za soc. politiko in narodno zdravje priporoča občinam ustanavljanje poselskih domov, s čimer se bo najizdatneje zaježila prostitucija. Privatne posredovalnice naj se čim prej ukinejo.

* * *

Kongresne dni je „Dobrotvorna zadruga Srpkinja Novosatkinja“ praznovala 50 letnico obstoja. Zadruga je bila ustanovljena znana rodoljubka Savka Zubotička. Njena največja zasluga je, da je narodno delo jugosl. vezilje in tkalke danes znano in uvaževano po vsem kulturnem svetu. Zadruga je spočetka zbirala narodne vezenine, pozneje je zasledovala tudi narodne in kulturne cilje. Ustanavljala je ženske šole in vršila še drugo prosvetno delo. S proslavo petdesetletnice je bila združena tudi prekrasna razstava raznih narodnih vezenin iz vseh krajev države.

Zborovalke so si ogledale še razne druge koristne zavode, n. pr. drž. višjo gospodinsko šolo v Starem Jatogu in gosp. šolo v Kamenici.

Tako je tudi letošnji kongres sejal mnogo dobrega semena, članice poedinih društev in žene po vseh krajih države pa naj s svojim razumevanjem in delom podpirajo prizadevanje osrednje organizacije, da bo to seme res tudi obrodilo plodove, ki naj izboljšajo življenje žene, družine in družbe.

ŽENA V JUŽNI AFRIKI. Pri zadnjih državnozbornskih volitvah je bila izvoljena v parlament prva ženska narodna predstavnica, M. Reitz, žena poljedelskega ministra. V britanski južni Afriki imajo tudi žene aktivno in pasivno volilno pravico.

TURKINJA POD KEMALOVO VLADO. Kemal paša, predsednik turške republike in največji prosvetitelj turškega naroda, je takoj ob uvedbi svojih socialnih reform smatral ženo za enakopravno moškemu. Domalega vsi poklici in vse šole so odprte tudi ženam. Izginili so haremi, ženo so povzdignili do dostojanstva svobodne osebnosti. Izginila je z obraza tančica in žena je stopila v javnost svobodna. Turkinje so dobile tudi volilno pravico, in sicer za občinske zastope. Mestni svet v Carigradu ima tudi 4 ženske zastopnice. Najvažnejši vzgojni zavod je Ismet-institut, kjer se izobrazujejo tudi dekleta, in sicer tista, ki se niso odločila za kak poklic. V zavodu se uče gospodinjstva, kuhanja, šivanja in dečje nege, vzbujajo jim tudi smisel za državliansko zavest in jih pripravljajo za javno življenje in delo. Turkinje sprejemajo tudi k trgovski mornarici. Solajo se v pomorski šoli v Carigradu, potem morajo odslužiti še praktično dobo kakor moški, da se lahko priklase k oficirskim izpitom.

AFET-HANUM je odlična turška žena v Angori. Zaslovela je po spisu „Intihad“, v katerem poljudno razlaga ustavoznanstvo turške republike mlademu moškemu in ženskem rodu. Intihad ima na platnicah pomembno sliko: mlado turško dekle v evropski noši meče svojo prvo glasovnico v volilno žaro. Afet-hanum je pedagoško jako nadarjena. Poučuje državoznanstvo v posebnem seminarju, kjer se pripravljajo dekleta za učiteljice in za univerzo. Kemal paši je najneumornejša in najzaupljivejša sodelavka. Ko je izdal ukaz, da mora mujezin opravljati jutranje molitev v turškem jeziku in ne več v arabsem, kakor je določil koran, so se po mnogih mestih muslimani nasilno uprli. Ko je šel upornike sam pomirjevati, je vzel s seboj tudi Afet-hanumo, ki je pojasnjevala pomen nove odredbe ženam in dekletom ter je v kratkem dosegla popolno razumevanje.

FINSKE ŽENE ZAHTEVAJO OSTRE ODREDBE GLEDE NRAVSTVENIH PRESTOPKOV PROTI DECI IN MLADINI. Zbrale so obširno statistiko o naraščanju zločinov proti mladoletnim in so dokazale, kako se na Finskem od leta do leta množe taki primeri. Justičnemu ministru so izročile ostro spomenico, v kateri zahtevajo najstrožje postopanje proti takim zločincem; predvsem je treba vsakogar, ki je kriv npravstvenega prestopka, smatrati za bolnega in ga izročiti zdravniku. Policijske ukrepe, ki se tičejo dece in ženske mladine, morajo izvrševati ženske uradnice. Vlada naj čimprej izda zakon o moralni zaščiti dece in mladine, da se preprečijo mladoletne žrtve npravstvenih zločinov.

PRVA CARINSKA IZVEDENKA NA FRANCOSKEM. Doslej so nastavljali na Francoskem — in večinoma tudi drugje — za presojo uvoženega blaga samo moške izvedence. Pred kratkim so poverili tak urad tudi ženski, in sicer kot izvedenki za presojo preprog in zastorov.

RAZPUST NEMŠKEGA ŽENSKEGA SAVEZA. Nova nemška vlada je onemogočila tudi obstoj Nemškega ženskega saveza, ki se je moral razpušiti. Mednarodna ženska zveza bo težko pogrešala delo nemških feministk, ki so bile v mnogih področjih jako delavne.

POLJSKA ARHITEKTKA JADVIGA DOBRZYNSKA je bila prva Poljakinja s to izobrazbo. V 9 letih praktičnega udeještovanja si je pridobila največji ugled med tovariši in veliko zaupanje javnosti. Po njenih načrtih in pod njenim vodstvom so izvršili lepo število javnih poslopij, najznamenitejša je umetno-obrtna šola v Katovicah in ogromna otroška bolnica v Istebni. Udeležila se je mnogih mednarodnih natečajev za stavbe in arhitektonske naprave in je pri tem trinajstkrat prejela prvo nagrado. Stara je že šele 31 leto.

ŽENSKA POLICIJA NA KITAJSKEM. Predlanskim je pridrilo mesto Hankau tečaj za izobrazbo žen, ki bi stopile v policijsko službo. Absolviralo ga je 8 kandidatk, ki so se potem prav dobro izkazale v službi. Sedaj so začela posnemati Hankau tudi druga mesta in bodo v mnogih krajih dodelila policiji tudi ženske. Pripravljalni tečaj traja 3 mesece in ga vodijo kitajski častniki, ki so proučevali ameriške metode. Novim uradnicam bo predvsem poverjena skrb za varstvo žene in mladine.

VSEBINA 7.-8. ŠTEVILKE

ANGELA VODETOVA: ŽENA V SODOBNI SLOVENSKI LITERATURI (France Bevk:

Muke gospe Vere)

FRANCE HORVAT: VLAK

BOGOMIR MAGAJNA: ELZA

GELA JONTEZOVA: ZA KOGA DELA ...

TSU-PING-SU — VLADO KLEMENČIČ: POROČNA NOČ

MARJA BORŠNIKOVA: SRBSKE KNJIŽEVNICE (MILICA JANKOVIČ)

MILICA JANKOVIČ — M. B.: IZ ZBIRKE „MED ZIDOV“

ADA ŽGURJEVA: KRIZA DANAŠNJE VISOKOŠOLKE

N. N.: FRAN GORŠE: BELOKRANJICA

DORA GRUDNOVA: POD KOSTANJI

DR. B. ŠKERLJ: KAKŠEN JE TVOJ ROD?

LEA FATURJEVA: MISLITE TUDI NA TE!

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST: Delo Olge Scheinpflugove v ljubljanski Drami (E. K.)

— Dve ženski knjigi v Gradnikovem prevodu (P. Hočevarjeva) — Elster-Ivanka

Klemenčičeva: Sodnikova hiša ob fjordu (Marijana Kokalj-Zeljeznova) — Dr. Julka

Gjorgjevič-Chlapcova: Osudna chwile feminističkého hnutí, Seksualní reformy a

rovnoprávnost muže a ženy (Angela Vodetova) — Nevenke Steindlove tečaj za umetno

vezenje (Maša Slavčeva)

OBZORNIK

PRILOGE: Naš dom — Modna priloga — Krojna pola — Ročna dela

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročilna Din 64—, polletna Din 32—, četrtletna Din 16—, za U. S. A. Dol. 2—, za Avstrijo Sch. 10—, ostalo inozemstvo Din 85.

Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Marica Bartolova.

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.

Odgovoren L. Mikuš.

Darovi za tiskovni sklad.

Sinogoj Karolina Din 17.50; Spampinato Marija Din 15; Mozetič Ana Din 5; Macarol Mary Din 6; Zigon Viktorija Din 10; Bizjak Valentina Din 4; Novak Hilda Din 6; Kačič Milka Din 2; Kosi Rezi Din 6; Pleskovič Marica Din 3; Terseglav Din 6; Vakselj Slava Din 2; Jana Baraga Din 3; Stambuk Lena Din 6; Pilačin Stefanija Din 4; Lušin Marija Din 4; Brezigar Otilija Din 2; Gaberc Franja Din 6; Gregorič Terezija Din 6; Gujič Minka Din 6; Robnik Anica Din 4; Brumsteiner Stefanija Din 3; Kovač Judita Din 6; Sirc Zdenka Din 6; Ažman Mica Din 5; Meden Mimi Din 8; Arko Anica Din 2; Pečenko Ela Din 1. Iskrena hvala vsem!

Gospodinje, kupujte pri

B. ŽILIČ,

trgovina z železnino, porcelanom in steklenino,
Ljubljana, Dunajska c. 11., poleg „Figovca“

vse gospodinjske potrebščine, kuhinjsko posodo, emajlirano in
aluminjasto, porcelan, steklenino, razne moderne stroje za ku-
hinjo, jedilni pribor, karnise i. t. d.

Nebotičnik gori, tako so mislili ljudje, ko so
ogledovali svetilke, ki jih je
izdelala tvrdka

Izdeluje svetilke in lestence vsake
vrste in oblike za sobe in dvorane, po
lastnih ali predloženih osnutkih, kovinska
okovja za pohištvo.

Srebrni, zlati, nikla itd. rabljeno
jedilno orodje. **Cene zelo zmerne!**

Josip Hafner

kovinska industrija

Ljubljana, Prisojna ul. 3

(blizu sv. Petra ali Tabora)

**Vsi ti in podobni izdelki se lahko kosajo po obliki
in kakovosti z izdelki največjih firm v inozemstvu!**

J. BLASNIKA NASL.

UNIVERZITETNA TISKARNA

LITOGRAFIJA OFFSETTISK KARTONAŽA

ZALOŽNIŠTVO VELIKE PRATIKE

VREČICE ZA SEMENJE

**NAJSTAREJŠI GRAFIČNI ZAVOD JUGOSLAVIJE
IZVRŠUJE VSE TISKOVINE NAJCENEJE IN NAJBOLJ SOLIDNO**

USTANOVLJENO LETA 1828